

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO TURTO KONFISKAVIMO
ĮSTATYMO NR. XIII-2825 PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS
BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 103, 105, 151, 152, 160¹ STRAIPSNIŲ IR PRIEDO
PAKEITIMO BEI KODEKSO PAPILDYMO 94¹ STRAIPSNIU ĮSTATYMO PROJEKTŲ
IR SU JAIS SUSIJUSIŲ ĮSTATYMŲ PROJEKTŲ

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų įstatymų projektų tikslai ir uždaviniai

Konstitucijos 23 straipsnyje nustatyta, kad nuosavybė neliečiama, nuosavybės teises saugo įstatymai. Tačiau Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją nuosavybės teisė nėra absoliuti, ji gali būti ribojama įstatymu. Įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti veiksmingą visos visuomenės apsaugą nuo nusikalstamų veikų, gali nustatyti ir tokias teisinio poveikio priemones, kurias taikant iš asmens, padariusio turtinės naudos teikiančią nusikalstamą veiką, valstybės nuosavybėn gali būti paimamas turtas, įgytas nusikalstamu būdu, tam, kad būtų atkurtas teisingumas bei konstitucinėmis vertybėmis grindžiama teisinė tvarka ir kad bet kuris asmuo neturėtų paskatos toliau daryti nusikalstamas veikas ir iš to toliau gauti turtinę naudą. Pažymėtina, kad asmuo negali tikėtis, kad jo nusikalstamu būdu įgyta nuosavybė bus ginama pagal Konstitucijos 23 straipsnį. Teisinėje valstybėje negali būti nepaisoma bendrojo teisės principo, kad niekas negali turėti naudos iš savo padaryto teisės pažeidimo (*inter alia* 2006 m. kovo 14 d., 2008 m. kovo 15 d., 2017 m. kovo 15 d., 2023 m. spalio 12 d. nutarimai).

Vadovaudamasis, be kita ko, ir nurodytais konstituciniais principais, Lietuvos įstatymų leidėjas 2020 m. kovo 31 d. priėmė Lietuvos Respublikos civilinio turto konfiskavimo įstatymą Nr. XIII-2825 (toliau – Įstatymas), kuriuo nacionalinėje teisėje įtvirtintas civilinio turto konfiskavimo institutas. Pažymėtina, kad pagal savo prigimtį šis institutas atitinka tarptautiniame kontekste žinomą nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo modelį (angl. *unexplained wealth confiscation*), kurio esminė paskirtis – ne asmens baudimas už konkrečios nusikalstamos veikos įvykdymą, o nepagrįstai įgyto turto, kurio įgijimas negali būti pagrįstas teisėtomis pajamomis ir kuris gali būti siejamas su nusikalstama veikla, eliminavimas iš teisėtos apyvartos.

2024 m. balandžio 24 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2024/1260 dėl turto susigrąžinimo ir konfiskavimo (toliau – Direktyva), kuria siekiama padaryti turto susigrąžinimo sistemą veiksmingesnę sudarant sąlygas greitai atsekti ir nustatyti nusikalstamų veikų priemones ir nusikalstamu būdu įgytas pajamas bei turtą, kurį yra pakankamas pagrindas laikyti esančiu nusikalstamos kilmės, taip pat operatyviai išsaldyti ir išsaugoti šį turtą, kad teismas galėtų spręsti dėl jo konfiskavimo. Iki 2026 m. lapkričio 23 d. Lietuva privalo užtikrinti, kad įsigaliootų įstatymai ir kiti teisės aktai, būtini, kad į nacionalinę teisę būtų perkeltos Direktyvos nuostatos.

Nors nemaža dalis Direktyvos nuostatų materialinės ir procesinės baudžiamosios teisės bei civilinio turto konfiskavimo srityse atitinka šiuo metu Lietuvos Respublikos nacionalinėje teisėje nustatytą reglamentavimą, tačiau galiojančios Įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) ir kitų įstatymų normos turi būti tobulinamos, kad Direktyvos nuostatos būtų perkeltos į nacionalinę teisę visa apimtimi. Direktyvoje papildomai yra reikalaujama:

- 1) sudaryti galimybes imtis neatidėliotinių veiksmų siekiant išsaugoti turtą, kol bus išduotas nutarimas šį turtą išsaldyti, ir apriboti tokių neatidėliotinių veiksmų galiojimą;
- 2) atsižvelgiant į turto pobūdį, atlikti turto, kuris galėtų tapti nutarimo konfiskuoti objektu, vertinimą, kad būtų kuo labiau sumažintos numatomos jo valdymo išlaidos ir iki tokio turto realizavimo būtų išsaugota jo vertė;
- 3) esant konkrečioms aplinkybėms, užtikrinti galimybę turtą, kuris yra nutarimo išsaldyti objektas, perduoti arba parduoti anksčiau nei priimamas galutinis nutarimas konfiskuoti;
- 4) imtis būtinų priemonių, kad būtų galima konfiskuoti turtą, nustatytą atliekant su nusikalstama veika susijusį tyrimą, jei nacionalinis teismas įsitikina, kad nustatytas turtas yra gautas

dėl nusikalstamo elgesio veikiant nusikalstamoje organizacijoje ir tas elgesys gali tiesiogiai ar netiesiogiai suteikti didelę ekonominę naudą;

5) užtikrinti, kad būtų galima atsekti ir nustatyti turtą, kuris turi būti įšaldytas ir konfiskuotas net ir priėmus galutinį apkaltinamąjį nuosprendį už nusikalstamą veiką arba užbaigus konfiskavimo procesą;

6) tobulinti galiojantį išplėstinio turto konfiskavimo institutą, atsisakant Direktyvoje nenumatytų šio institutą efektyvumą mažinančių bei jo taikymo sritį ribojančių sąlygų ir kriterijų.

Siekiant Direktyvos nuostatų baudžiamojo proceso srityje visapusiško perkėlimo į nacionalinę teisę yra reikalinga plėsti BPK ir Įstatyme nustatytą reglamentavimą šia apimtimi.

Direktyvos dalykas yra būtiniausios turto atsekimo ir nustatymo, įšaldymo, konfiskavimo ir valdymo vykstant procesui baudžiamosiose bylose taisyklės, nedarant poveikio įšaldymo ir konfiskavimo priemonėms civilinėse arba administracinėse bylose, tačiau dalis Direktyvos nuostatų (pvz., Direktyvos 16 straipsnis), turėtų būti įgyvendinama vykstant procesams pagal Įstatymą. Taip pat Direktyvos 17 straipsnis įpareigoja valstybes nares užtikrinti, kad institucijos galėtų naudoti turto atsekimo ir nustatymo priemones, kurios būtų tokios pat veiksmingos kaip ir Direktyvos II skyriuje numatytos priemonės turtui atsekti ir įšaldyti (įskaitant ir efektyvų valstybių keitimąsi informacija) ir galėtų būti taikomos turtui atsekti ir nustatyti net ir priėmus galutinį apkaltinamąjį nuosprendį už nusikalstamą veiką arba užbaigus konfiskavimo procesą pagal Direktyvos 15 ir 16 straipsnius (kai nėra priimtas apkaltinamasis nuosprendis arba kai negalima taikyti kitų Direktyvoje numatytų konfiskavimo priemonių ir turtą galima konfiskuoti atlikus turto tyrimą).

Direktyvos nuostatų aktualumą patvirtina ir Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – FNTT), kuri pagal Įstatymą yra atsakinga už turto tyrimų atlikimą, bei Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, kurios nurodo, kad galiojantis reguliavimas nesudaro sąlygų vykdyti veiksmingo susižinojimo su užsienio valstybėmis atliekant tyrimus pagal Įstatymą. Teisinių įrankių turtui užsienyje surasti bei nustatyti jo įsigijimo, registravimo užsienio valstybėje aplinkybės nebuvimas lemia, kad turto tyrimas Įstatymo nustatyta tvarka negali būti atliktas išsamiai. Lietuvoje reglamentuotas civilinio turto konfiskavimo procesas, nors ir yra glaudžiai susijęs su baudžiamuoju procesu, tačiau yra atskiras institutas. Dėl to, kadangi nėra nustatyto efektyvaus tarpvalstybinio bendradarbiavimo mechanizmo su užsienio valstybėmis tokio pobūdžio bylose, užsienio valstybės atsisako tenkinti Lietuvos kompetentingų institucijų prašymus atsekti ir įšaldyti turtą, remdamosi tuo, kad procesai vykdomi ne baudžiamojo proceso apimtimi.

Atkreiptinas dėmesys, kad iki Direktyvos priėmimo tarptautiniu lygmeniu nebuvo numatyta Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybių narių pareiga nacionalinėje teisėje nustatyti nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo institutą, taip pat nebuvo suformuoti bendri šio instituto reguliavimo standartai. Todėl valstybių narių praktika šioje srityje išsiskyrė. Priklausomai nuo nacionalinės teisės ypatumų, baudžiamojo proceso tradicijų ir turto susigrąžinimo politikos prioritetų, valstybės narės pasirinko gana skirtingas šio instituto reglamentavimo variacijas. Kai kurios valstybės narės įtvirtino griežtai baudžiamuoju procesu grindžiamus konfiskavimo modelius, kitose valstybėse narėse buvo reglamentuotos civilinio pobūdžio arba mišrios priemonės, skirtos nepagrįstai įgytam turtui paimti valstybės nuosavybėn.

Savo ruožtu, priėmus Direktyvą buvo atnaujinta ir iki tol galiojusi ES teisinė sistema, reglamentuojanti nusikalstamos veikos padarymo priemonių, pajamų iš nusikaltimų ir turto konfiskavimą. Šia direktyva siekiama sustiprinti valstybių narių gebėjimus efektyviau atsekti, įšaldyti, valdyti ir konfiskuoti nusikalstamu būdu įgytą turtą, taip didinant kovos su organizuotu nusikalstamumu veiksmingumą. Pažymėtina, kad Direktyvos 16 straipsnyje pirmą kartą ES teisėje įtvirtinta valstybių narių prievolė į savo nacionalinę teisę inkorporuoti nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo mechanizmą, kuris savo esme atitinka Lietuvos civilinio turto konfiskavimo sampratą. Atsižvelgiant į tai, būtina suderinti Lietuvos nacionalinį teisinį reguliavimą su Direktyvos nuostatomis ir taip užtikrinti, kad Lietuvos teisėje būtų įtvirtintas civilinio turto konfiskavimo

mechanizmas visiškai atitiktų Direktyvos 16 straipsnyje numatyto nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo mechanizmo reikalavimus ir būtų sudarytos prielaidos veiksmingam jo taikymui ES lygmeniu.

Be to, pažymėtina ir tai, kad per pastaruosius beveik šešerius metus taikant Įstatymą, praktikoje išryškėjo poreikis tobulinti atskirus civilinio turto konfiskavimo instituto aspektus. 2024 m. spalio 17 d. Lietuvos teisėsaugos ir kitų suinteresuotų institucijų (FNTT, Generalinės prokuratūros, Lietuvos policijos, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – VMI), Muitinės kriminalinės tarnybos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos) vadovai pasirašė deklaraciją dėl civilinio turto konfiskavimo ir turto tyrimų efektyvumo didinimo (toliau – Deklaracija), kurioje akcentuojamas poreikis stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir inicijuoti darbo grupių sudarymą siekiant tobulinti atitinkamus civilinio turto konfiskavimo teisinio reguliavimo aspektus. Ši kryptis pasirinkta ir pagrindiniuose valstybės strateginio lygmens dokumentuose. Dvidešimto pirmosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2026 m. rugsėjo 9 d. posėdyje, 9.3 papunktyje numatyta, kad siekiant sustiprinti organizuoto nusikalstamumo, korupcijos bei savanaudiškų nusikaltimų prevenciją, tikslinga patobulinti su nepagrįstai įgyto turto konfiskavimu susijusį teisinį reguliavimą. Pažymėtina, kad tokia priemonė buvo numatyta Devynioliktosios bei Dvidešimtosios Vyriausybių programų įgyvendinimo priemonių planuose. Nurodytiems tikslams įgyvendinti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2026 m. kovo 2 d. įsakymu Nr. 1V-142 buvo sudaryta darbo grupė iš Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM) ir kitų teisėsaugos bei mokslo institucijų atstovų, kuriai buvo pavesta parengti Įstatymo pakeitimo įstatymo projektą siekiant įgyvendinti Dvidešimtosios Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano 7.6.4 papunktyje numatytą priemonę ir Deklaracijoje nurodytas civilinio turto konfiskavimo instituto tobulinimo gaires.

Atsižvelgiant į tai, teikiamais Lietuvos Respublikos civilinio turto konfiskavimo įstatymo Nr. XIII-2825 pakeitimo įstatymo (toliau – Įstatymo projektas), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 103, 105, 151, 152, 160¹ straipsnių ir priedo pakeitimo bei Kodekso papildymo 94¹ straipsniu įstatymo (toliau – BPK projektas), Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 72³ straipsnio ir priedo pakeitimo įstatymo (toliau – BK projektas), Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo“ Nr. XII-1322 1 straipsnio ir priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo XVI¹ skyriumi įstatymo (toliau – VNSTPVĮ projektas), Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 19 straipsnio pakeitimo įstatymo (toliau – KŽĮ projektas), Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo prevencijos įstatymo Nr. XIII-3068 6 straipsnio pakeitimo įstatymo (toliau – ONPI projektas), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 1, 626, 689 ir 755 straipsnių pakeitimo įstatymo (toliau – CPK1 projektas) ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 145, 648, 668, 688 ir 689 straipsnių pakeitimo įstatymo Nr. XV-615 5 straipsnio pakeitimo įstatymo (toliau – CPK2 projektas) projektais (toliau kartu – Įstatymų projektai) siekiama:

1) plėsti laikino nuosavybės teisės apribojimo (turto arešto) institutą, užtikrinant greitesnes jo pritaikymo galimybes;

2) sukurti prielaidas atlikti turto valdymo išlaidų mažinimo ir vertės išsaugojimo vertinimą, reglamentuoti įšaldyto turto valdymo ir planavimo klausimus;

3) įtvirtinti turto, kuris yra laikino nuosavybės teisės apribojimo (turto arešto) objektas, pardavimo (perdavimo) galimybes bei tvarką;

4) BPK numatyti baudžiamojo proceso ir turto tyrimo, atliekamo Įstatymo nustatyta tvarka, santykį;

5) užtikrinti Lietuvos nacionalinio teisinio reguliavimo ir Direktyvos 16 straipsnio, įtvirtinančio nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo mechanizmą, bei kitų su šiuo mechanizmu susijusių šios Direktyvos nuostatų suderinamumą;

6) tobulinti galiojantį išplėstinio turto konfiskavimo institutą, stiprinant kovos su savanaudiškomis nusikalstamomis veikomis ir organizuotu nusikalstamumu priemones bei mažinant nusikalstamų veikų ekonominį patrauklumą ir ribojant nusikalstamu būdu įgyto turto patekimą į teisėtą civilinę apyvartą;

7) stiprinti organizuoto nusikalstamumo, korupcijos bei savanaudiškų nusikaltimų prevenciją;

8) įgyvendinti Deklaracijoje nurodytas civilinio turto konfiskavimo instituto tobulinimo gaires.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymų projektų rengimą koordinavo Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Viešojo saugumo politikos grupės (vadovas Darius Domarkas, tel. +370 5 271 8881, el. p. darius.domarkas@vrm.lt) vyresnysis patarėjas Jevgenijus Kuzma (tel. +370 5 271 7292, el. p. jevgenijus.kuzma@vrm.lt) ir patarėjas Andrius Šaparnis (tel. +370 5 271 7269, el. p. andrius.saparnis@vrm.lt).

Įstatymų projektus, išskyrus BPK, BK ir VNSTPVĮ projektus, parengė vidaus reikalų ministro 2026 m. kovo 2 d. įsakymu Nr. 1V-142 sudaryta darbo grupė, sudaryta iš VRM, Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto, Vytauto Didžiojo universiteto, Generalinės prokuratūros, FNTT, Lietuvos kriminalinės policijos biuro (toliau – LKPB) ir Specialiųjų tyrimų tarnybos atstovų.

BPK projektą (išskyrus šio projekto dalį dėl 103 ir 105 straipsnių pakeitimo) parengė Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Baudžiamosios justicijos grupės (grupės vadovė Simona Mesonienė, tel. +370 618 51147, el. p. simona.mesoniene@tm.lt) vyresnioji patarėja Samanta Ralė, tel. +370 605 94250, el. p. samanta.rale@tm.lt.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

3.1. Dėl Direktyvos nuostatų suderinamumo su nacionaline teise laikino nuosavybės teisės apribojimo (turto arešto) srityje

Direktyvos 11 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad valstybės narės imasi reikiamų priemonių, kad būtų galima įšaldyti turtą, kai tai būtina galimam to turto konfiskavimui pagal 12–16 straipsnius užtikrinti. Įšaldymo priemonės sudaro nutarimai įšaldyti turtą ir neatidėliotini veiksmai. To paties straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad prireikus imamasi neatidėliotinių veiksmų siekiant išsaugoti turtą, kol išduodamas nutarimas įšaldyti. Kai neatidėliotinas veiksmas netampa nutarimu įšaldyti, valstybės narės apriboja tų neatidėliotinių veiksmų laikiną galiojimą. Šiuo metu BPK 151 straipsnyje reglamentuota procesinės prievartos priemonės – laikino nuosavybės teisės apribojimo – taikymo pagrindai ir tvarka bei numatyta galimybė šią priemonę taikyti tik prokuroro nutarimu. BPK nėra numatyta, kaip turėtų būti apsaugomas turtas, kuris pasibaigus baudžiamajam procesui galėtų būti konfiskuojamas esant skubiems atvejais ir neturint galimybės prokurorui priimti nutarimo dėl šio turto įšaldymo. Konkrečių nuostatų, suteikiančių galimybę šią procesinę prievartos priemonę neatidėliotiniais atvejais, siekiant spartesnio jos pritaikymo, skirti kitiems subjektams ar kita tvarka, nenumatyta. BPK 151 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos sąlygos, kurioms esant fiziniam asmeniui prokuroro nutarimu gali būti skiriamas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, kai ši priemonė gali būti skiriama kartu su poėmiu ar krata, o 2 dalyje įtvirtintos sąlygos, kuomet prokuroro nutarimu gali būti laikinai apribota juridinio asmens nuosavybės teisė. BPK 151 straipsnio 3 dalyje reglamentuojama turto, į kurį nuosavybės teisė laikinai apribojama, aprašymo tvarka, BPK 151 straipsnio 4 dalyje numatytas šio turto perdavimo saugoti procesas. Atitinkamai BPK 152 straipsnyje nurodytas nutarimo skirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą turinys, jo pateikimo, išsiuntimo tvarka. BPK 160¹ straipsnyje nustatytos konkrečios procesinės prievartos priemonės, subjektai, kurie šias priemones gali taikyti neatidėliotiniais atvejais, bei šių priemonių taikymo neatidėliotiniais atvejais tvarka.

Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo“ (toliau – VNSTPV įstatymas) įtvirtina tam tikrų baudžiamąjį procesą reglamentuojančių ES teisės aktų, kuriais taikomas sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo principas, perkėlimą į nacionalinę teisę, be kitų nuostatų reglamentuoja ir ES valstybių narių turto arešto aktų pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje tvarką. Šis įstatymas nenumato galimybės imtis neatidėliotinų veiksmų siekiant išsaugoti turtą, kol Lietuvos Respublikos ir kitos ES valstybės narės kompetentinga institucija perduos viena kitai vykdyti turto arešto aktą, arba kitų priemonių, kurios įgalintų spartesnę sprendimų priėmimą ar jų įgyvendinimą.

Šiuo metu Įstatymo 11 straipsnyje reglamentuota turto arešto turto tyrimo metu tvarka, kuri numato, kad prokuroras, išnagrinėjęs turto tyrimą atliekančios institucijos motyvuotą prašymą, priima nutarimą dėl turto arešto. Galiojantis reguliavimas suteikia prokurorui pakankamus įgaliojimus esant skubiems atvejams neatidėliotinai priimti nutarimą dėl turto arešto, tačiau konkrečių nuostatų, suteikiančių galimybę kitiems subjektams ar kita tvarka taikyti turto areštą neatidėliotinais atvejais ir kai prokuroras neturi galimybės priimti nutarimą, nenumatyta.

3.2. Dėl Direktyvos nuostatų suderinamumo su nacionaline teise turto, kuriam skirtas laikinas nuosavybės teisės apribojimas (turto areštas) srityje, vertės išsaugojimo ir išankstinio pardavimo srityse

Direktyvos 20 straipsnio 4 dalyje numatyta, jog valstybės narės užtikrina, kad tais atvejais, kai tai pateisinama turto pobūdžiu, atsakingos už įšaldyto turto valdymą kompetentingos institucijos įvertintų konkrečias turto, kuris galėtų tapti nutarimo konfiskuoti objektu, aplinkybes tam, kad būtų kuo labiau sumažintos numatomos jo valdymo išlaidos ir iki tokio turto realizavimo būtų išsaugota jo vertė. Toks vertinimas atliekamas rengiant nutarimą įšaldyti, arba vėliausiai, nepagrįstai nedelsiant – po to, kai nutarimas įšaldyti įvykdomas. Direktyvos 22 straipsnio 2 dalies a punkte įtvirtinta, kad turto valdymo tarnybos užtikrina veiksmingą įšaldyto ir konfiskuoto turto valdymą tiesiogiai valdydamos įšaldytą ir konfiskuotą turtą arba teikdamos paramą ir ekspertines žinias kitoms kompetentingoms institucijoms, atsakingoms už įšaldyto ir konfiskuoto turto valdymą ir planavimą pagal 20 straipsnio 4 dalį. Nei BPK, nei kituose teisės aktuose nėra reglamentuota galimybė, atsižvelgiant į turto pobūdį, užtikrinti konkrečaus turto, kuris galėtų tapti nutarimo konfiskuoti objektu, aplinkybių vertinimo atlikimą, kad būtų kuo labiau sumažintos numatomos jo valdymo išlaidos ir iki tokio turto realizavimo būtų išsaugota jo vertė. Taip pat Direktyvos 20 straipsnio 5 dalyje numatyta galimybė reikalauti, kad įšaldyto turto valdymo išlaidas bent iš dalies padengtų tikrasis savininkas.

Direktyvos 21 straipsnyje reglamentuota, jog valstybės narės turi užtikrinti, kad turtą, kuris yra nutarimo įšaldyti objektas, būtų galima perduoti arba parduoti anksčiau, nei priimamas galutinis nutarimas konfiskuoti, jeigu turtas, kuriam taikomas įšaldymas, yra greitai gendantis arba greitai nusidėvintis; turto saugojimo ar priežiūros išlaidos yra neproporcingos jo rinkos vertei; turtui valdyti reikia specialių sąlygų ir ekspertinių žinių, kurios nėra lengvai prieinamos. Be to, numatyta, kad priimant išankstinio pardavimo nutarimą turi būti atsižvelgiama į asmens, kuriam taikoma priemonė, interesus, įskaitant tai, ar parduotiną turtą galima lengvai pakeisti, užtikrinama, kad asmeniui, kuriam taikoma priemonė, būtų pranešta ir, išskyrus skubius atvejus, būtų suteikta galimybė būti išklaustam anksčiau nei įvykdomas pardavimas, išskyrus atvejus, kai asmuo, kuriam taikoma priemonė, slapstosi arba negalima nustatyti jo buvimo vietos. Asmeniui, kuriam taikoma priemonė, būtų suteikiama galimybė prašyti parduoti turtą bei tol, kol priimamas teismo sprendimas dėl konfiskavimo, būtų apsaugotos tokio turto išankstinio pardavimo pajamos. Direktyvos konstatuojamosios dalies 43 punkte papildomai pažymėta, kad pagal nacionalinę teisę galėtų būti reikalaujama, kad sprendimą parduoti specifinio pobūdžio turtą prieš tai patvirtintų nacionalinė kompetentinga institucija, būtų numatyta galimybė apskusti nutarimą dėl išankstinio pardavimo, taip pat numatyti, kad teismas gali sustabdyti tokio nutarimo vykdymą, pavyzdžiui, kai tai būtina siekiant apsaugoti teisėtus asmens,

kuriam taikoma priemonė, interesus, visų pirma tais atvejais, kai kyla pavojus, kad bus padaryta nepataisoma žala. BPK 93 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad daiktai, turintys reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, laikomi iki nuosprendžio įsiteisėjimo arba iki termino, per kurį gali būti apskųstas nutarimas ar nutartis nutraukti procesą, pabaigos; tačiau 4 dalyje yra numatyta išimtis, kad daiktai, kurie gali greitai sugesti ar prarasti vertę arba kurių saugojimo, priežiūros ir laikymo išlaidos būtų aiškiai per didelės ir kurie negali būti grąžinami savininkui, tuojau parduodami (perduodami) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) nustatyta areštuotam turtui realizuoti tvarka. Įstatymų nustatytais atvejais savininkui atlyginama perduotų (perduotų) arba sunaikintų daiktų vertė.

BPK 93 straipsnyje nustatytas reguliavimas taikomas daiktams, turintiems reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, kuriais BPK prasme yra laikomi materialūs objektai, kurie buvo nusikalstamos veikos padarymo įrankiais ar priemonėmis, nusikalstamos veikos rezultatais arba ant kurių išliko nusikalstamos veikos pėdsakų, arba kurie buvo kaltininko nusikalstamų veikų objektais, taip pat visi kiti daiktai, kurie gali būti priemonėmis nusikalstamai veikai atskleisti ir kaltininkams nustatyti arba kaltinimui paneigti ar atsakomybei palengvinti. Kadangi ši tvarka taikytina tik daiktams, turintiems reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, t. y. daiktams, kurie apibūdinti BPK 91 straipsnyje, turtas, kuriam ikiteisminio tyrimo metu taikomas laikinas nuosavybės teisės apribojimas pagal BPK 151 straipsnio nuostatas, ne visada yra laikomas daiktais pagal BPK 91 straipsnį, todėl tokiame turtui negali būti taikoma išankstinio turto pardavimo procedūra, numatyta BPK 93 straipsnio 4 dalyje, nepaisant to, kad gali būti aktualu realizuoti ir tokį turtą. Turtas, į kurį laikinai apribojama nuosavybės teisė, nebūtinai gali turėti tiesioginę reikšmę nusikalstamos veikos tyrimui, todėl nebūtų laikomas daiktu BPK 91 straipsnio prasme ir jam negalėtų būti taikoma BPK 93 straipsnio 4 dalyje numatyta galimybė jį iš anksto parduoti (perduoti). Laikinas nuosavybės teisės apribojimas savo prasme yra savarankiškas institutas, skirtas apriboti asmens galimybes realizuoti nuosavybės teisės turinį sudarančias teises – valdyti, naudoti bei disponuoti konkrečiu turtu. Šios priemonės taikymo proceso metu galimybių realizuoti konkretų turtą, į kurį nuosavybės teisės yra laikinai apribotos ir galutinis sprendimas konfiskuoti šį turtą dar nėra priimtas, BPK įtvirtinta nėra, nors Direktyvoje reikalaujama, kad tokia galimybė, esant konkrečioms aplinkybėms, būtų numatyta.

Įstatymo 11 straipsnyje reglamentuota turto arešto tvarka nenumato išankstinio turto pardavimo (perdavimo) procedūros galimybes.

Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas bei šio įstatymo įgyvendinamasis teisės aktas – Bešeimininkio, konfiskuoto, valstybės paveldėto, valstybei perduoto turto, daiktinių įrodymų, lobių ir radinių perdavimo, apskaitymo, saugojimo, realizavimo, grąžinimo ir pripažinimo atliekomis taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 26 d. nutarimu Nr. 634, tik dėl konfiskuoto, t. y. jau esančio valstybės nuosavybe, turto nustato Direktyvos reikalavimus atitinkantį turto valdymo reglamentavimą, kurį, tiesiogiai valdydamos konfiskuotą turtą, vykdo VMI, akcinė bendrovė Turto bankas (centralizuotai valdomo valstybės turto valdytojas) arba Nacionalinė žemės tarnyba prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos.

3.3. Dėl Įstatymo taikymo pagrindų, sąlygų ir tvarkos suderinimo su Direktyvos nuostatomis ir tarptautinio bendradarbiavimo

Direktyvos 16 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės imasi būtinų priemonių, siekdamos užtikrinti galimybę konfiskuoti turtą, nustatytą atliekant su nusikalstama veika susijusį tyrimą, tais atvejais, kai pagal nacionalinę teisę negali būti taikomos šios Direktyvos 12–15 straipsniuose numatytos konfiskavimo priemonės¹. Toks konfiskavimas galimas tuomet, kai

¹ Pažymėtina, kad šis instrumentas yra subsidiaraus pobūdžio ir gali būti taikomas tik tais atvejais, kai negali būti taikomi kiti Direktyvos 12–15 straipsniuose įtvirtinti konfiskavimo mechanizmai, t. y. įprastas konfiskavimas (12 straipsnis), konfiskavimas iš trečiųjų asmenų (13 straipsnis), išplėstinis konfiskavimas (14 straipsnis) arba ne apkaltinamuoju nuosprendžiu pagrįstas konfiskavimas (15 straipsnis).

nacionalinis teismas įsitikina, kad nustatytas turtas yra gautas dėl nusikalstamo elgesio, veikiant nusikalstamoje organizacijoje, ir kad toks elgesys gali tiesiogiai ar netiesiogiai suteikti didelę ekonominę naudą. Direktyvos 16 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad šiame straipsnyje vartojama sąvoka „nusikalstama veika“ apima Direktyvos 2 straipsnio 1–3 dalyse nurodytas nusikalstamas veikas, už kurias baudžiama laisvės atėmimu, kurio ilgiausias terminas yra *bent ketveri metai*. Šiame kontekste pažymėtina, kad Direktyvos 2 straipsnyje apibrėžta Direktyvos taikymo sritis, apimanti platų Europos Sąjungos teisėje nustatytų nusikalstamų veikų spektrą, be kita ko, susijusį su terorizmu, prekyba žmonėmis, seksualiniu vaikų išnaudojimu, prekyba narkotinėmis medžiagomis, korupcija, pinigų plovimu, kibernetiniais nusikaltimais, nusikaltimais Europos Sąjungos finansiniams interesams, nusikaltimais aplinkai, neteisėtu migrantų gabenimu, manipuliavimu rinka bei ES ribojamųjų priemonių pažeidimais. Direktyva taip pat taikoma veikiant nusikalstamoje organizacijoje padarytoms nusikalstamoms veikoms, kaip jos apibrėžtos Tarybos pamatinio sprendimo [2008/841/TVR](#) 1 straipsnio 1 punkte, taip pat ir kitoms nusikalstamoms veikoms, kai kituose ES teisės aktuose aiškiai numatyta šios Direktyvos taikymo galimybė. Direktyvos preambulės 35 pastraipoje numatyta, kad šia Direktyva valstybėms narėms neužkertamas kelias priimti priemonės, leidžiančias nepagrįstai įgytą turtą konfiskuoti dėl *kitų nusikaltimų ar aplinkybių*.

Direktyvos 17 straipsnyje reikalaujama užtikrinti, jog būtų imtasi priemonių, kad būtų galima atsekti ir nustatyti turtą, kuris turi būti išaldytas ir konfiskuotas ir šiais tikslais turi būti užtikrinama, kad kompetentingos institucijos galėtų naudoti atsekimo ir nustatymo priemonės, kurios yra tokios pat veiksmingos kaip ir Direktyvos II skyriuje numatytos priemonės turtui atsekti ir išaldyti. Įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad įstatymo tikslas yra organizuoto nusikalstamumo, korupcijos ir savanaudiškų nusikaltimų prevencija. Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje išdėstytos civilinio turto konfiskavimo sąlygos ir pagrindai – turtas ir iš jo gauta turtinė nauda (toliau – turtas) gali būti konfiskuojami šio įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka, kai yra pagrindas manyti, kad šis turtas nėra gautas teisėtu būdu, ir kai šio turto bendra vertė neatitinka šio straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens ar asmenų teisėtų pajamų ir šis skirtumas viršija 2 000 bazinių bausmių ir nuobaudų dydžio sumą. Įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje preziumuojama, kad turtas nėra gautas teisėtu būdu, kai jį nuosavybės teise turi ir jo negali teisėtomis pajamomis pagrįsti bent vieną iš šių sąlygų atitinkantys asmenys:

- 1) kurie buvo įtariami, kaltinami ar nuteisti už Įstatymo 2 straipsnio 2 dalies 1 punkte konkrečiai įvardytų nusikaltimų padarymą;
- 2) kuriems baudžiamąjį procesą dėl šių nusikaltimų buvo atsisakyta pradėti įstatyme įtvirtintais pagrindais, o jeigu baudžiamasis procesas pradėtas, – jis nutrauktas įstatyme įtvirtintais pagrindais;
- 3) kurie atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės už nurodytus nusikaltimus;
- 4) kurie yra įtraukti į organizuotų nusikalstamų grupių narių sąrašus;
- 5) kurie yra prieš tai išvardytų asmenų sutuoktiniai arba asmenys, su kuriais jie bendrai tvarko ūkį.

Lyginant Direktyvos taikymo sritį su Įstatymo 2 straipsnio 2 dalies 1 punkte įtvirtintu nusikalstamų veikų sąrašu, darytina išvada, kad Įstatymo taikymo pagrindai šiuo aspektu neapima visų Direktyvos 2 straipsnyje nurodytų nusikalstamų veikų kategorijų, reikšmingai siaurindami Direktyvos 16 straipsnyje numatyto nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo mechanizmo taikymo galimybes. Atsižvelgiant į tai, tikslinga išplėsti Įstatymo 2 straipsnio 2 dalies 1 punkte įtvirtintą nusikalstamų veikų kazuistinio pobūdžio sąrašą, jį tiksliau suderinant su Direktyvos 2 straipsnyje nustatyta taikymo sritimi.

Taip pat Įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad kai baudžiamajame procese prokurorui priėmus galutinį procesinį sprendimą ar įsiteisėjus galutiniam teismo sprendimui, nustatomi šio įstatymo 2 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatyti civilinio turto konfiskavimo pagrindai, pradedama civilinio turto konfiskavimo procedūra. Pagal Įstatymo 4 straipsnį šio įstatymo ir generalinio prokuroro nustatyta tvarka turto tyrimą atlieka FNTT ir Lietuvos policija (toliau – turto tyrimą

atliekančios institucijos), o turto tyrimą organizuoja ir jam vadovauja prokuroras. Įstatymo 6 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad kai būtina iš kitų valstybių kompetentingų institucijų gauti informaciją turto tyrimui pagal Įstatymą atlikti, turto tyrimą atliekančios institucijos ar prokuroras, remdamiesi tarptautine sutartimi arba informacijos dalijimosi pagrindu, dėl informacijos kreipiasi į kitų valstybių kompetentingas institucijas.

LKPB ir Generalinė prokuratūra Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. kovo 4 d. nutarimu Nr. 178 „Dėl 2007 m. gruodžio 6 d. Tarybos sprendimo 2007/845/TVR dėl valstybių narių turto susigrąžinimo tarnybų bendradarbiavimo nusikalstamu būdu įgytų pajamų bei kito susijusio turto paieškos ir nustatymo srityje įgyvendinimo“ paskirtos nacionalinėmis turto susigrąžinimo tarnybomis susižinojimo ir bendradarbiavimo tarp Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių kompetentingų įstaigų dėl nusikalstamu būdu įgyto turto paieškos ir nustatymo. Esančio užsienio valstybėje turto areštas vykdomas vadovaujantis tarpusavio pasitikėjimo ar geros valios principu, Europos Sąjungos teisės aktais ar tarptautiniais susitarimais. Europos Tarybos sprendimo 2007/845/TVR „Dėl valstybių narių turto susigrąžinimo tarnybų bendradarbiavimo nusikalstamu būdu įgytų pajamų bei kito susijusio turto paieškos ir nustatymo srityje įgyvendinimo“ (toliau – Sprendimas) 1 straipsnyje numatyta, kad kiekviena valstybė narė įsteigia arba paskiria nacionalinę turto susigrąžinimo tarnybą, kuri įgaliojama sudaryti palankesnes sąlygas nusikalstamu būdu įgytų pajamų ir susijusio turto paieškai ir nustatymui, jei kompetentinga teisminė institucija gali išduoti įsakymą jį išaldyti ar areštuoti arba jį konfiskuoti baudžiamojo proceso metu arba, kiek tai leidžia atitinkamų valstybių narių nacionalinės teisės aktais, civilinio proceso metu. Tačiau Sprendimo preambulėje nurodoma, kad bendradarbiavimas tarp turto susigrąžinimo tarnybų turėtų vykti remiantis 2006 m. gruodžio 18 d. Tarybos pamatiniu sprendimu 2006/960/TVR dėl Europos Sąjungos valstybių narių teisėsaugos institucijų keitimosi informacija ir žvalgybos informacija supaprastinimo. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje (ES) 2023/977 2023 m. gegužės 10 d. dėl valstybių narių teisėsaugos institucijų keitimosi informacija, kuria pakeičiamas Sprendimas, yra nurodyta, kad šia direktyva nustatomos suderintos kompetentingų teisėsaugos institucijų tinkamo ir greito keitimosi informacija nusikalstamų veikų prevencijos, nustatymo ar tyrimo tikslais taisyklės. Nors Įstatyme reglamentuotas procesas savo esme atitinka Direktyvos 16 straipsnyje numatytus veiksmus, tačiau nepagrįstai įgyto turto, susijusio su nusikalstamu elgesiu, konfiskavimo procesas nėra iki galo veiksmingas, nes turto tyrimo metu nėra užtikrinamas efektyvus bendradarbiavimas gaunant informaciją dėl užsienyje galimai esančio turto ar atliekant kitus veiksmus. Prokuratūra ir turto tyrimą atliekančios institucijos praktikoje susiduria su problemomis, kuomet civilinio turto konfiskavimo procedūros metu surinkus duomenų, kad tiriamasis užsienio valstybėje gali turėti turto, ir išsiuntus kreipimąsi užsienio valstybės kompetentingoms institucijoms informacija nėra pateikiama. Kai kurios užsienio valstybės preziumuoja, kad civilinis turto konfiskavimas nėra su baudžiamuoju procesu susijęs procesas ir yra tik civilinės bylos klausimas, kuriam taikytinos civilinio proceso taisyklės, ir pagal bendradarbiavimo mechanizmus baudžiamosiose bylose informacijos neteikia, tuo metu kai bendradarbiavimo mechanizmus civilinėse bylose galimi tik dalyvaujant teismui, t. y. tik po to, kai teismui pateikiamas civilinis ieškinys.

3.4. Dėl Įstatymo pavadinimo tikslinimo

Direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šia direktyva įtvirtinamos būtiniausios turto atsekimo ir nustatymo, išaldymo, konfiskavimo bei turto valdymo baudžiamosiose bylose taisyklės. Kaip jau minėta, Direktyvos 16 straipsnyje valstybės narės įpareigojamos savo nacionalinėje teisėje įtvirtinti nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo (angl. *unexplained wealth confiscation*) mechanizmą. Direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje taip pat nustatyta, kad Direktyva taikoma nedarant poveikio išaldymo ir konfiskavimo priemonėms civilinėse arba administracinėse bylose. Šiuo aspektu svarbu atskirti Direktyvoje reglamentuojamus baudžiamosios justicijos srityje taikomus turto konfiskavimo mechanizmus nuo civilinėse ar administracinėse bylose taikomų priemonių, kurioms Direktyvos nuostatos netaikomos. Toks atribojimas yra ypač reikšmingas tarptautinio teisinio bendradarbiavimo

požiūriu, kadangi civilinėje ir baudžiamojoje srityse taikomi skirtingi teisinio bendradarbiavimo mechanizmai.

Neabejotina, kad Lietuvos nacionalinis turto konfiskavimo modelis, įtvirtintas Įstatyme, savo prigimtimi, paskirtimi ir taikymo pagrindais atitinka Direktyvos tikslus, esmę bei reguliavimo dalyką, kadangi jis tiek nustato iš esmės analogiškas nepagrįstai įgyto turto, sietino su nusikalstama veikla, eliminavimo iš teisėtos apyvartos pagrindus, tiek yra funkciškai, ypač savo ikiteisminėje stadijoje, susijęs su baudžiamuoju procesu ir nuo jo neatsiejamas. Šiuo aspektu pažymėtina, kad Įstatymo 2 straipsnyje nustatyti civilinio turto konfiskavimo pagrindai tiesiogiai siejami su asmenimis, kurie buvo įtariami, kaltinami ar nuteisti dėl tam tikrų nurodytų Įstatyme nusikalstamų veikų padarymo, taip pat su atvejais, kai baudžiamasis procesas jų atžvilgiu buvo nutrauktas, bei su šiais asmenimis susijusiais subjektais. Be to, Įstatyme numatytas mechanizmas taikomas tik tais atvejais, kai turima duomenų, leidžiančių pagrįstai manyti, jog asmens valdomas turtas neatitinka jo teisėtų pajamų ir gali būti susijęs ne su bet kokia galimai neteisėta, bet būtent nusikalstamu būdu gauta nauda. Savo ruožtu ikiteisminė civilinio turto konfiskavimo procedūros stadija laikytina baudžiamosios justicijos sistemos tąsa – joje veikia baudžiamąjį persekiojimą vykdančios institucijos, atliekamas galimo turto ryšio su nusikalstama veika nustatymas ir vertinimas, o pats procesas yra orientuotas į viešojo intereso apsaugą, t. y. į nusikalstamos kilmės turto pašalinimą iš teisėtos civilinės apyvartos.

Vis dėlto, nepaisant šio funkcinio ryšio su baudžiamąja justicija, praktinis tarptautinis bendradarbiavimas civilinio turto konfiskavimo srityje šiuo metu susiduria su iššūkiais. Vienas iš šiuos iššūkius lemiančių veiksnių yra tai, kad valstybėse narėse nėra vienodo šio instituto teisinio reguliavimo modelio, be kita ko, ne visos valstybės narės savo nacionalinėse teisinėse sistemose iš viso yra įtvirtinusios tokio pobūdžio turto konfiskavimo mechanizmus. Dėl to Lietuvos kompetentingoms institucijoms kreipiantis į užsienio valstybių kompetentingas institucijas dėl informacijos ar duomenų, reikalingų civilinio turto konfiskavimo procesui, pateikimo, kyla iššūkių kvalifikuojant tokio prašymo teisinį pobūdį, nustatant jam taikytiną teisinį pagrindą ir atitinkamą nacionalinio bei tarptautinio teisinio bendradarbiavimo mechanizmą (pvz., praktikoje esama pavyzdžių, kai užsienio valstybių kompetentingos institucijos, vykdydamos Lietuvos kompetentingų institucijų prašymus dėl informacijos ar duomenų pateikimo, nurodo, kad jų nacionalinėje teisėje nėra analogiško civilinio turto konfiskavimo proceso, ir dėl šios priežasties atsisako vykdyti Lietuvos kompetentingų institucijų prašymus). Praktinio tarptautinio teisinio bendradarbiavimo požiūriu reikšminga ir Lietuvos teisėje vartojama sąvoka „civilinis turto konfiskavimas“, nes tokia terminija neatskleidžia šio instituto funkcinio ryšio su baudžiamąja justicija ir sudaro pagrindą jį vertinti kaip civilinės teisės priemonę, nesusijusią su baudžiamąja sritimi. Tai savo ruožtu apsunkina galimybę šio instituto įgyvendinimui taikyti baudžiamosios justicijos srityje numatytus tarptautinio teisinio bendradarbiavimo mechanizmus. Tuo pačiu metu civilinės teisės srityje numatytų tarptautinio teisinio bendradarbiavimo mechanizmų taikymas nėra galimas be teismo įsitraukimo, o tai iki civilinio ieškinio pateikimo būtų teismui nebūdinga funkcija.

Nurodytus praktinio tarptautinio teisinio bendradarbiavimo sunkumus atspindi ir nacionaliniu lygmeniu identifiкуotas poreikis tobulinti šioje srityje taikomus bendradarbiavimo mechanizmus. Minėtoje 2024 m. spalio 17 d. Lietuvos teisėsaugos ir kitų suinteresuotų institucijų vadovų pasirašytoje Deklaracijoje dėl civilinio turto konfiskavimo ir turto tyrimų efektyvumo didinimo, be kita ko, akcentuojama, kad galiojantis teisinis reguliavimas neleidžia siekiant Įstatymo tikslų užtikrinti veiksmingo susižinojimo su užsienio valstybėmis. Taigi praktinio tarptautinio bendradarbiavimo šioje srityje tobulinimo poreikis yra pripažintas ir tarpinstituciniu lygmeniu.

Savo ruožtu įsigaliojus Direktyvai ir ES valstybėms narėms perkėlus jos nuostatas į nacionalinę teisę, situacija tarptautinio bendradarbiavimo srityje turėtų pagerėti, kadangi visos valstybės narės turės savo nacionalinėje teisėje įtvirtinti Direktyvos 16 straipsnyje numatytą nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo mechanizmą. Tai sudarys prielaidas ES valstybėms narėms tarpusavyje identifiкуoti tokio pobūdžio turto konfiskavimo priemones ir bendradarbiauti jas taikant. Vis dėlto vien Direktyvos 16 straipsnyje numatyto mechanizmo įtvirtinimas nacionalinėje teisėje

savaime nepašalins visų praktinių tarptautinio bendradarbiavimo iššūkių, kadangi Direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje aiškiai nustatyta, kad Direktyva taikoma baudžiamosiose bylose ir nedaro poveikio išaldymo ir konfiskavimo priemonėms civilinėse arba administracinėse bylose. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju, Lietuvos kompetentingai institucijai kreipiantis į kitos valstybės kompetentingą instituciją, turės būti įvertinama prašomo atlikti veiksmo prigimtis, jo ryšys su Direktyvoje reglamentuojamu mechanizmu ir galimybė konkrečiam prašymui taikyti atitinkamus tarptautinio teisinio bendradarbiavimo instrumentus. Atsižvelgiant į tai, ir Direktyvos įgyvendinimo kontekste išlieka svarbu aiškiai atskleisti Lietuvos nacionalinėje teisėje įtvirtinto instituto teisinį pobūdį, paskirtį ir jo sąsają su Direktyvoje numatytu mechanizmu. Kaip jau buvo minėta, Lietuvos teisėje vartojama formuluotė „Civilinio turto konfiskavimo įstatymas“ visapusiškai neatskleidžia Įstatyme reglamentuojamo instituto tikrosios paskirties ir jo funkcinio ryšio su baudžiamąja justicija. Toks instituto įvardijimas suponuoja jo sąsają su civilinės teisės priemonėmis, todėl apsunkintų jo kvalifikavimą kaip su nusikalstamomis veikomis susijusio nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo mechanizmo ir atitinkamai baudžiamosios justicijos srityje taikomų tarptautinio teisinio bendradarbiavimo priemonių taikymą. Todėl, atsižvelgiant į Direktyvos 16 straipsnyje įtvirtintą nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo mechanizmą ir siekiant, kad Lietuvos nacionalinis institutas būtų tiksliai identifikuojamas tarptautinio teisinio bendradarbiavimo procese, tikslinga atsisakyti Įstatymo pavadinime vartojamo žodžio „civilinis“ ir įstatymo pavadinimą bei jame vartojamas formuluotes suderinti su Direktyvoje vartojama nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo (angl. *unexplained wealth confiscation*) samprata. Toks pakeitimas sudarytų prielaidas aiškiau atskleisti Įstatyme įtvirtinto instituto turinį, paskirtį ir jo funkcinį ryšį su baudžiamąja justicija, taip pat palengvintų šio instituto identifikavimą tarptautinio teisinio bendradarbiavimo procese.

Be kita ko, Įstatymo pavadinimo pakeitimas neigiamai nepaveiks jau susiformavusios teisės taikymo ir aiškinimo praktikos. Pažymėtina, kad Įstatymo pavadinimo pakeitimas savaime neturės įtakos Įstatyme nustatytiems turto konfiskavimo taikymo pagrindams ir sąlygoms, nustatyta procedūrai, taip pat procesinių santykių subjektų teisėms ir pareigoms. Savo ruožtu, pakeitimu siekiama tiksliau įvardyti jau egzistuojantį turto konfiskavimo institutą, atspindėti jo turinį, paskirtį ir funkcinį ryšį su baudžiamąja justicija bei suderinti vartojamą terminiją su Direktyvos 16 straipsnyje įtvirtinta nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo samprata. Todėl pavadinimo ir su juo susijusių formuluočių pakeitimas nesudaro teisinio pagrindo keisti iki šiol susiformavusį Įstatymo nuostatų aiškinimą ar jų taikymo praktiką.

Priešingai, tikslesnis instituto įvardijimas sudarytų prielaidas nuosekliau atspindėti jo turinį ir paskirtį, pašalinti terminologinį neaiškumą ir užtikrinti, kad šis institutas tiek nacionaliniu, tiek tarptautinio teisinio bendradarbiavimo lygmeniu būtų tinkamai identifikuojamas kaip nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo mechanizmas, susijęs su baudžiamosios justicijos sistema. Atsižvelgiant į tai, Įstatymo pavadinimo pakeitimas vertintinas kaip teisinio aiškumo ir terminologinio nuoseklumo užtikrinimo priemonė, kartu sudaranti geresnes prielaidas veiksmingam tarptautiniam bendradarbiavimui ir Direktyvos nuostatų perkėlimui į nacionalinę teisę.

3.5. Dėl taikaus proceso užbaigimo civilinio turto konfiskavimo bylose

Kaip jau minėta, 2024 m. spalio 17 d. Lietuvos teisėsaugos ir kitų suinteresuotų institucijų vadovai pasirašė Deklaraciją dėl civilinio turto konfiskavimo ir turto tyrimo efektyvinimo, kuria, be kita ko, pasiūlė parengti taikaus proceso užbaigimo civilinio turto konfiskavimo bylose modelį ir kreiptis į įstatymų leidėją dėl jo įtvirtinimo. Ši iniciatyva grindžiama poreikiu sudaryti procesines prielaidas civilinio turto konfiskavimo procedūrą užbaigti ne ginčo tvarka tais atvejais, kai asmens, dėl kurio pradėta civilinio turto konfiskavimo procedūra, bei prokuroro pozicijos dėl neteisėto turto perdavimo valstybės nuosavybės apimtys ir sąlygų gali būti suderintos. Pažymėtina, kad galiojantis Įstatymas taikaus ginčo sprendimo būdo ikiteisminio tyrimo stadijoje nenumato. Procesinės galimybės sudaryti taikų susitarimą dėl civilinio turto konfiskavimo proceso pabaigos atsiranda tik nagrinėjant bylą teisme CPK nustatyta tvarka, todėl net ir esant galimybei pasiekti visoms proceso

šalims priimtina procesinį konsensuą dar ikiteisminėje stadijoje, procesas turi būti tęsiamas įprasta tvarka, pateikiant teismui ieškinį dėl civilinio turto konfiskavimo. Manytina, kad toks teisinis reguliavimas neatitinka proceso ekonomiškumo, operatyvumo ir racionalaus valstybės institucijų išteklių panaudojimo principų.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad panašaus pobūdžio taikaus ginčo sprendimo modeliai Lietuvos nacionaliniu lygmeniu sėkmingai taikomi ir kituose teisiniuose santykiuose, pavyzdžiui, mokestinės teisės srityje, kur susitarimu pagrįsti sprendimai leidžia užbaigti ginčus ankstyvose proceso stadijose. Be kita ko, šiame kontekste pažymėtina, kad ir šiuolaikinėje baudžiamojoje justicijoje vis plačiau pripažįstama konsensu grindžiamų procesinių modelių reikšmė. Pastaraisiais dešimtmečiais jų taikymas nuosekliai plečiamas ne tik bendrosios, bet ir kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, pripažįstant jų reikšmę efektyvesniam proceso organizavimui, spartesniam bylų užbaigimui bei racialesniam teisėsaugos institucijų išteklių naudojimui. Atsižvelgiant į tai, tikslinga tobulinti Įstatymu nustatytą reguliavimą, papildant jį nuostatomis, sudarančiomis galimybę šalių susitarimu užbaigti procesą dar ikiteisminėje stadijoje, o tai leistų ženkliai optimizuoti konfiskavimo procesą.

3.6. Dėl turto vertės slenksčio taikymo civilinio turto konfiskavimo procese

Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad turtas ir iš jo gauta turtinė nauda gali būti konfiskuojami šio įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka, kai yra pagrindas manyti, kad šis turtas nėra gautas teisėtu būdu, ir kai šio turto bendra vertė neatitinka Įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens ar asmenų teisėtų pajamų, o šis skirtumas viršija 2 000 bazinių bausmių ir nuobaudų dydžio (toliau – BBND) sumą.

Nagrinėjamu aspektu pažymėtina, kad šiuo metu Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas 2 000 BBND turto vertės slenkstis iš principo yra pernelyg aukštas, todėl šis institutas gali būti taikomas tik esant ypač didelės vertės turto ir teisėtų pajamų neatitikimo atvejams (daugiau nei 100 000 Eur). Toks nacionalinio reguliavimo ypatumas itin riboja civilinio turto konfiskavimo instituto taikymo galimybes. Be to, tokio turto vertės slenksčio, įgalinančio taikyti nepagrįstai įgyto turto konfiskavimą, nėra nei Direktyvos 2, nei jos 16 straipsnyje. Papildomai atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad, palyginti analizuojamą nacionalinį reglamentavimą su kitų ES valstybių narių teisinėse sistemose įtvirtintų panašaus pobūdžio nepagrįstos kilmės turto paėmimo mechanizmų ypatumais, Įstatyme nustatytas turto vertės slenkstis laikytinas vienu iš didžiausių ES, o tai nepagrįstai riboja šio instituto praktinį veiksmingumą. Taip, pavyzdžiui, Italijos nacionalinėje teisėje apskritai nėra numatytas turto vertės slenkstis; Airijoje šis slenkstis siekia 12 700 Eur, Jungtinėje Karalystėje – 11 400 Eur, Rumunijoje – 10 000 Eur, Slovėnijoje – 50 000 Eur, Bulgarijoje – nuo 10 226 iki 76 800 Eur, Ukrainoje – 38 100 Eur.² Atsižvelgiant į tai, tikslinga plėsti nurodyto teisinio reguliavimo taikymo galimybes, proporcingai sumažinant Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nustatytą 2 000 BBND turto vertės slenkstį, atsižvelgiant į Lietuvos baudžiamajame įstatyme įtvirtintą labai didelio turto vertės sampratą, kuri siejama su 900 BBND viršijančiu dydžiu, taip užtikrinant Įstatymo ir baudžiamojo įstatymo bei atskirų šių įstatymų panašaus pobūdžio sampratų tarpusavio suderinamumą.

Kartu pažymėtina, kad pagal galiojančią Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisinį reguliavimą 2 000 BBND turto vertės riba laikytina ne tik procesine prielaida inicijuoti civilinio turto konfiskavimo procedūrą, bet ir viena iš materialųjų turto konfiskavimo sąlygų. Tai reiškia, kad nurodytas turto ir teisėtų pajamų neatitikimo kriterijus išlieka reikšmingas viso proceso metu – nuo turto tyrimo pradžios iki galutinio teismo sprendimo dėl turto konfiskavimo priėmimo. Toks teisinis reguliavimas formaliai saisto bylą nagrinėjantį teismą ir riboja jo galimybes konfiskuoti nusikalstamos kilmės turtą net tais atvejais, kai turto kilmė byloje esančiais duomenimis yra

² Skirmantas Bikelis, Laurynas Pakštaitis, Darius Pranka, The System of Novel Asset Recovery Measures – Intentions and Limitations. Springer, upcoming (publishing in 2027).

nustatyta, tačiau teismo nagrinėjimo metu turto ir teisėtų pajamų neatitikimas dėl tam tikrų aplinkybių (pavyzdžiui, turto vertės svyravimų) jau nebesiekia 2 000 BBND dydžio. Pažymėtina, kad formuojamoje teismų praktikoje jau esama žemesniųjų instancijų teismų precedentų, kai procesas nurodytais pagrindais buvo nutrauktas. Pavyzdžiui, nagrinėdamas turto konfiskavimo bylą (kuri buvo pradėta esant 2 000 BBND turto vertės ribai) teismas konstatavo, kad „<...> bendra įgyto Atsakovų turtų vertė yra ne didesnė kaip 96 832,68 Eur, kuri <...> neviršija CTKĮ 2 straipsnio 1 dalyje nustatytos 2 000 bazinių bausmių ir nuobaudų dydžio sumos, kuriai esant galėtų būti taikytinos Civilinio turto konfiskavimo įstatymo nuostatos³“. Tai atitinkamai reiškė, kad dėl 3 000 Eur skirtumo (kuris atsirado teismo nagrinėjimo stadijoje) šis nusikalstamos kilmės itin didelės vertės turtas iš asmens nebuvo konfiskuotas, o tai iš esmės nesuderinama su racionalumo, proporcingumo ir teisinės valstybės principais.

Atsižvelgiant į tai, kad turto nusikalstamą kilmę gali konstatuoti išimtinai bylą nagrinėjantis teismas, manytina, kad toks teismo reguliavimo modelis, kuriuo teismo galimybė konfiskuoti nusikalstamu būdu įgytą turtą ribojama vien formaliai taikomu turto vertės kriterijumi, gali sudaryti prielaidas tokio turto *de facto* įteisinimui tais atvejais, kai vienintele konfiskavimą ribojančia aplinkybe tampa nepakankama turto vertė. Pažymėtina, kad tokia situacija teisėtumo aspektu nėra suderinama su bendraisiais teisės principais, pagal kuriuos iš neteisės negali atsirasti teisė (lot. *ex iniuria ius non oritur*), o nusikalstamos veikos neturi būti ekonomiškai naudingos (angl. *crime does not pay*). Atsižvelgiant į tai, turto vertės riba turėtų būti įtvirtinta Įstatyme kaip procesinė nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo proceso inicijavimo ir kreipimosi į teismą sąlyga, tačiau ji visgi *neturėtų riboti* bylą nagrinėjančio teismo galimybės konfiskuoti turtą, kurio nusikalstama kilmė proceso metu yra įrodoma.

3.7. Dėl asmens teisių civilinio turto konfiskavimo procese bei termino turto kilmę pagrindžiantiems duomenims pateikti

1. Įstatymo 9 straipsnyje yra reglamentuotos asmens, kuriam įteiktas pranešimas apie galimą civilinio turto konfiskavimą, teisės. Pažymėtina, kad galiojantis reglamentavimas nustato teisių apsaugos priemones, numatytas Direktyvos nuostatose, išskyrus asmens teisę naudotis vertėjo paslaugomis, o tai laikytina galiojančio reglamentavimo spraga.

2. Įstatymo 9 straipsnyje nustatyta, kad asmuo turi, be kita ko, šias teises:

1) teisės aktų nustatyta tvarka iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų viešųjų juridinių asmenų gauti informaciją, susijusią su jo pajamomis, turtu ir su juo susijusiais sandoriais, ir pasidaryti reikiamų dokumentų išrašus, nuorašus ar kopijas;

2) turto tyrimą atliekančioms institucijoms ir prokurorui pateikti informaciją, apimančią ir ilgesnį nei tiriamas laikotarpį, pagrindžiančią turto teisėtumą arba patvirtinančią, kad asmuo nėra nesažiningas įgijėjas;

3) teikti arba atsisakyti teikti paaiškinimus apie save, savo šeimos narius ar artimuosius giminaičius.

Įstatymo 8 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad asmuo ne vėliau kaip per 30 dienų nuo pranešimo apie galimą nepagrįstai įgyto civilinio turto konfiskavimą įteikimo dienos turi teisę pateikti paaiškinimus ir duomenis, įskaitant dokumentus, apie turto įsigijimo ir pajamų gavimo šaltinius, juos pagrįsti ir įrodinėti, kad jo turto vertė atitinka jo teisėtas pajamas arba kad jis nėra nesažiningas įgijėjas.

Pažymėtina, kad Įstatymo 8 straipsnio 4 dalyje nustatytas terminas yra reikšminga Įstatymo 9 straipsnio 1–3 punktuose įtvirtintų asmens teisių įgyvendinimo prielaida. Vis dėlto praktikoje neretai pasitaiko situacijos, kai nustatyto 30 dienų termino objektyviai nepakanka visiems reikšmingiems duomenims ir dokumentams surinkti bei pateikti. Dėl šios priežasties, esant motyvuotam asmens prašymui ir objektyvioms aplinkybėms, asmeniui sudaroma galimybė paaiškinimus bei duomenis

³ Civilinė byla Nr. e2-88-425/2026.

pateikti ir pasibaigus Įstatymo 8 straipsnio 4 dalyje nustatytam terminui, taip užtikrinant veiksmingą teisių įgyvendinimą. Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad galiojantis teisinis reguliavimas ne visais atvejais sudaro pakankamas prielaidas veiksmingai įgyvendinti asmens teisę pateikti paaškinimus ir turto kilmę pagrindžiančius duomenis. Todėl tikslinga Įstatyme aiškiai reglamentuoti šio termino pratęsimo galimybę ir jos taikymo sąlygas, taip stiprinant asmenų procesines garantijas.

3.8. Dėl baudžiamajame įstatyme įtvirtinto išplėstinio turto konfiskavimo instituto tobulinimo.

Vadovaudamasis, be kita ko, nurodytais konstituciniais imperatyvais, Lietuvos įstatymų leidėjas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 72³ straipsnyje įtvirtino išplėstinio turto konfiskavimo institutą – vieną moderniausių šiuolaikinių teisinių instrumentų, skirtų mažinti nusikalstamų veikų ekonominį naudingumą ir patrauklumą bei pakirsti pavienių asmenų ir nusikalstamų organizacijų potencialą daryti naujas nusikalstamas veikas. Vis dėlto įstatymų leidėjas, reglamentuodamas išplėstinio turto konfiskavimo mechanizmą, kartu įtvirtino ir šios priemonės taikymą ribojančias sąlygas, grindžiamas formaliu turto vertės kiekybiniu kriterijumi bei turto įgijimo senaties aspektu.

Pagal BK 72³ straipsnio 2 dalies 2 punktą turtas gali būti konfiskuotas tik tuo atveju, jeigu:

a) skirtumas tarp turto vertės ir kaltininko teisėtų pajamų viršija 250 MGL (12 500 Eur). Atitinkamai tais atvejais, kai šis skirtumas nurodytos ribos nepasiekia, turtas negali būti konfiskuojamas, nepaisant teismo įsitikinimo, kad jis gautas būtent nusikalstamu būdu. Šio formaliojo kiekybinio kriterijaus taikymo problematika aiškiai atsispindi ir besiformuojančioje tiek žemesnės, tiek kasacinės instancijos Lietuvos teismų praktikoje.⁴ Teismų praktikoje gausu pavyzdžių, kad BK 72³ straipsnio 2 dalies 2 punkte įtvirtintos turto vertės dydis sudaro pagrindą išvengti turto konfiskavimo remiantis vien formaliu kiekybiniu turto vertės kriterijumi, kuris iš esmės nėra paremtas jokiais objektyviais pagrindais ar teisine logika. Nėra aišku, dėl kokių priežasčių tokiu atveju vien turto vertės aspektas turi turėti lemiamą (savarankišką) reikšmę svarstant sprendimą dėl nusikalstamu būdu įgyto turto eliminavimo iš teisėtos apyvartos, kaip ir nėra aišku, kodėl nusikalstamu būdu įgytas turtas turėtų būti paliktas už šio mechanizmo reguliavimo ribų, t. y. faktiškai paliktas iš nusikalstamų veikų praturtėjusio kaltininko dispozicijoje, nepaisant aplinkybių, kad turto nusikalstama kilmė yra baudžiamojo proceso metu pagrįsta surinktais duomenimis. Manytina, kad tokiu reguliavimu tam tikra prasme yra sukuriamas teisinis mechanizmas dėl nusikalstamu būdu įgyto turto įteisinimo bei jo toleravimo, o tai nėra suderinama su vienu iš pamatinių teisinių principų – teisinės valstybės principu bei jau minėtu imperatyvu, kad teisinėje valstybėje negali būti nepaisoma, kad niekas negali turėti naudos iš savo padaryto teisės pažeidimo.

b) šis turtas yra įgytas ne anksčiau kaip per penkerius metus iki BK uždraustos veikos padarymo. Vertinant šią nuostatą pažymėtina, kad nustatytas penkerių metų laikotarpis yra neproporcingas išplėstinio turto konfiskavimo instituto tikslams pasiekti. Nagrinėjamu atveju yra kalbama ne apie bet kokius teisės pažeidimus, bet apie nusikalstamas veikas, kurios pagal savo pavojingumą bei daromą žalą saugomoms vertybėms kelia didžiausią grėsmę visuomenės ir valstybės saugumui, todėl penkerių metų laikotarpis, kaip savarankiška išplėstinio turto konfiskavimo taikymo sąlyga, nėra proporcingas ir nepagrįstai siaurina šio instituto taikymo apimtį, sudarydamas prielaidas išvengti neteisėtu būdu įgyto turto konfiskavimo. Manytina, kad pagrindinis kriterijus, sudarantis prielaidas taikyti išplėstinį turto konfiskavimą, turėtų būti ne turto vertė ar jo įgijimo laikotarpis, o

4 Pvz., Vilniaus apygardos teismo 2021 m. gruodžio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-19-891/2021 (kurioje asmuo buvo nuteistas už labai didelio kiekio narkotinių medžiagų disponavimą, 10 010 Eur buvo grąžinta nuteistajam); Vilniaus apygardos teismo 2023 m. spalio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-268-1036/2023 (kurioje asmuo nuteistas dėl labai didelio kiekio narkotinių medžiagų disponavimo, 12 330 Eur grąžinta nuteistajam, nors iš esmės buvo nustatyta nusikalstama jų kilmė); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-62495/2022 (8 814 Eur buvo palikta nuteistajai už korupcinio pobūdžio nusikaltimus, nes ši suma nesiekė 250 MGL ribos); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-179-387/2025 ir kt.

teismo įsitikinimas, kad konkretus turtas gautas būtent nusikalstamu būdu. Vertinant šį kriterijų taip pat turėtų būti atsižvelgiama į tai, kad kaltininkas negali pagrįsti turto teisėtomis pajamomis, į įvykdytų nusikalstamų veikų pavojingumą bei į tai, ar iš šių veikų galėjo būti gauta reali finansinė nauda. Tokiu būdu užtikrinama pakankama pusiausvyra tarp valstybės intereso konfiskuoti nusikalstamu būdu įgytą turtą ir asmens teisių apsaugos.

Pažymėtina, kad tokie ribojimai pernelyg siaurina išplėstinio turto konfiskavimo taikymo apimtį, sudaro nepagrįstas prielaidas nusikalstamu būdu įgyto turto išsaugojimui, jo integravimui į teisėtą civilinę apyvartą, tolesniam nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų darymui taip garantuojant „pradinį kapitalą“ jiems vykdyti. Taip silpninamas išplėstinio turto konfiskavimo instituto veiksmingumas ir pasitikėjimas teisine tvarka. Toks reguliavimas, manytina, taip pat neatitinka fundamentalių teisės principų, pagal kuriuos iš neteisės negali atsirasti teisė (lot. *ex iniuria ius non oritur*), o nusikalstamos veikos neturi būti ekonomiškai naudingos (angl. *crime does not pay*). Šiais aspektais yra suformuota ir konstitucinė doktrina. Pvz., Konstitucinio Teismo 2023 m. spalio 12 d. nutarime konstatuota, kad „<...> įstatymų leidėjas, įgyvendindamas iš *inter alia* konstitucinių teisinės valstybės, teisingumo principų kylančią valstybės priedermę saugoti kiekvieną asmenį ir visą visuomenę nuo nusikalstamų kėsinių ir įstatymu nustatydamas, kokios priešingos teisei veikos yra laikytinos nusikalstamomis, taip pat teisinę atsakomybę už šias veikas, pagal Konstituciją turėdamas plačią diskreciją nustatyti, kokios sankcijos taikomos už teisės pažeidimus, gali nustatyti ne tik bausmes, bet ir kitokias teisinio poveikio priemones, be kita ko, tokias, kuriomis siekiama ne nubausti asmenį, o atkurti teisingumą ir konstitucinėmis vertybėmis grindžiamą teisinę tvarką, riboti ir mažinti nusikalstamumą, užkirsti kelią naujiems nusikaltimams. Atsižvelgdamas į tai, kad pagal Konstitucijos 23 straipsnį nuosavybės teisė nėra absoliuti, ir paisydamas bendrojo teisės principo, kad niekas *negali turėti naudos iš savo padaryto teisės pažeidimo* (lot. *nullus commodum capere de sua injuria propria*), įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti veiksmingą visos visuomenės apsaugą nuo nusikalstamų veikų, gali nustatyti ir tokias teisinio poveikio priemones, kurias taikant iš asmens, padariusio turtinės naudos teikiančią nusikalstamą veiką, valstybės nuosavybėn *gali būti paimamas turtas, įgytas nusikalstamu būdu*, tam, kad būtų atkurtas teisingumas ir konstitucinėmis vertybėmis grindžiama teisinė tvarka ir kad bet kuris asmuo *neturėtų paskatos toliau daryti nusikalstamas veikas ir iš to toliau gauti turtinės naudos*. Pažymėtina, kad asmuo, įgijęs nuosavybę nusikalstamu būdu, t. y. tokiu būdu, kuris prieštarauja iš Konstitucijos kylantiems reikalavimams, *inter alia* teisėtumo, sąžiningumo principams, *negali tikėtis, kad tokiu būdu įgyta jo nuosavybė bus ginama pagal Konstitucijos 23 straipsnį* <....>.“ Konstitucinio Teismo 2020 m. birželio 12 d. nutarime pažymėta, kad „<...> kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, iš konstitucinio teisinės valstybės principo kyla reikalavimas paisyti bendrojo teisės principo *ex injuria ius non oritur* (*neteisės pagrindu teisė neatsiranda*) (*inter alia* 2003 m. gruodžio 30 d., 2014 m. gegužės 27 d., 2019 m. lapkričio 25 d. nutarimai).“ Kartu reglamentavimo sugriežtinimas (atsisakant išplėstinio turto konfiskavimo taikymo ribojimų) atitiktų esamus Lietuvos vidaus saugumo stiprinimo poreikius ir prisidėtų prie kovos su organizuotu nusikalstamumu veiksmingumo didinimo. Esama geopolitinė padėtis lemia būtinybę imtis sustiprintų ir kryptingų priemonių įvairiais lygmenimis bei skirtingose srityse, o organizuotų nusikalstamų grupuočių neutralizavimo ir išardymo svarba esamo saugumo kontekste tebėra svarbus valstybės prioritetas.

Be to, galiojantis reglamentavimas nėra visiškai suderinamas ir su galiojančiais Europos Sąjungos teisės instrumentais, įskaitant naujai priimtos Direktyvos nuostatas, kurios nenumato valstybėms narėms privalomų BK įtvirtintų išplėstinį konfiskavimo taikymą ribojančių sąlygų. Šiuo aspektu tikslinga pastebėti, kad Direktyvoje išplėstinis turto konfiskavimas siejamas su šiomis pagrindinėmis sąlygomis: 1) asmuo turi būti nuteistas už Direktyvos 2 straipsnio 1–3 dalyse išvardytas nusikalstamas veikas, už kurias numatyta laisvės atėmimo bausmė, kurios didžiausias terminas – ne trumpesnis kaip ketveri metai; 2) dėl padarytos nusikalstamos veikos turi būti galima tiesiogiai ar netiesiogiai gauti ekonominės naudos; 3) nacionalinis teismas turi būti įsitikinęs, kad konkretus turtas yra gautas dėl nusikalstamo elgesio, atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes,

įskaitant konkrečius faktus ir turimus įrodymus. Manytina, kad nurodytų sąlygų visuma sudaro pakankamą ir proporcingą išplėstinio turto konfiskavimo taikymo pagrindą, užtikrinant tinkamą pusiausvyrą tarp valstybės intereso konfiskuoti nusikalstamu būdu įgytą turtą ir asmens teisių apsaugos, atsižvelgiant ir į šiai priemonei taikomą žemesnį turto kilmės įrodinėjimo standartą. Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad Direktyvos 14 straipsnyje konkretus turto įgijimo terminas, kaip privaloma išplėstinio turto konfiskavimo taikymo sąlyga, taip pat nėra numatytas.

3.9. Dėl pinigų sumos, atitinkančios konfiskuotino turto vertę, išieškojimo iš nesąžiningo įgijėjo

Galiojantis Įstatymo 2 straipsnio 5 dalimi nustatytas reguliavimas numato galimybę išieškoti turto vertę atitinkančią pinigų sumą tik iš Įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje nurodytų asmenų tais atvejais, kai turtas yra paslėptas, suvartotas, perleistas kitam asmeniui ar jo konfiskavimas negalimas dėl kitų priežasčių. Tačiau analogiška galimybė nėra aiškiai reglamentuota Įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje, kurioje numatyti tik atvejai, kai nesąžiningas įgijėjas gauna turtą iš Įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje nurodytų asmenų, t. y. apsiribojant tik pirmuoju perleidimu. Dėl to susidaro teisinio reguliavimo spragos, nes tais atvejais, kai nesąžiningo įgijėjo turėtas turtas yra paslėptas, suvartotas, perleistas ar jo konfiskavimas negalimas dėl kitų priežasčių, iš jo negali būti išieškoma turto vertę atitinkanti pinigų suma, taip pat nesąžiningas įgijėjas gali perleisti turtą dar vienam nesąžiningam įgijėjui; esant tokių perleidimų nesąžiningiems įgijėjams grandinei civilinio turto konfiskavimo procedūros galimybė abejotina, kadangi tokios galimybės Įstatyme nėra *expressis verbis* įtvirtintos. Pažymėtina, kad civilinėje teisėje saugant nuosavybę nuo nesąžiningo įgijėjo pripažįstamas principas, kad teisė susigrąžinti neteisėtai įgytą turtą neišnyksta, kai turtas perleidžiamas per kelias grandis, jeigu bent viena grandies dalis nėra sąžininga (LAT byloje Nr. 3K-7-379/2012 (2012-11-15) konstatavo, kad savininko teisė susigrąžinti turtą iš neteisėto valdytojo egzistuoja nepriklausomai nuo to, per kiek sandorių grandžių turtas perėjo, remiantis daiktinės teisės, o ne vien sutartinės, gynybos priemone).

Kartu, neatsižvelgiant į plačiai paplitusią Įstatymo taikymo praktiką, kuria vadovaujantis tiesioginis turto tyrimo (ir civilinio turto konfiskavimo) inicijavimas yra galimas ne tik iš Įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens, bet ir iš kitų su juo tiesiogiai susijusių trečiųjų asmenų – nesąžiningų įgijėjų, galiojančio Įstatymo nuostatose tokios galimybės iki šiol nėra aiškiai įtvirtintos; dėl to praktikoje kyla nemažai Įstatymo nuostatų skirtingo pobūdžio interpretacijų bei sprendimų operatyvaus ir veiksmingo taikymo problemų. Poreikis Įstatyme aiškiai numatyti turto tyrimo galimybes ir nesąžiningų įgijėjų atžvilgiu yra aiškiai identifikuotas ir Deklaracijoje, kurioje tokios tiesioginės galimybės neįtvirtinimas Įstatyme vertinamas kaip galiojančio reglamentavimo spraga.

3.10. Dėl ES valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo

2018 m. lapkričio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu ([ES](#)) 2018/1805 dėl nutarimų įšaldyti ir nutarimų konfiskuoti turtą tarpusavio pripažinimo (toliau – Reglamentas ([ES](#)) 2018/1805) nustatytos taisyklės, pagal kurias ES valstybė narė savo teritorijoje pripažįsta ir vykdo kitos ES valstybės narės vykstant procesams baudžiamosiose bylose priimtus nutarimus įšaldyti turtą. VNSTPV įstatymo XVI skyrius nustato ES valstybių narių turto arešto aktų pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje bei į kitas ES valstybes nares iš Lietuvos Respublikos siunčiamų turto arešto aktų liudijimų pagal Reglamentą ([ES](#)) 2018/1805 išdavimo tvarką.

Pažymėtina, kad Direktyva priimta atsižvelgiant į tai, kaip greitai nusikalstamu būdu įgytas turtas gali būti perkeliamas iš vienos jurisdikcijos į kitą, ir į tai, kad tokio turto išsaugojimas jį laikinai įšaldant būtinai veiksmingam nutarimo konfiskuoti turtą vykdymui. Šiuo metu Lietuvos Respublikos teisės aktai neregamentuota galimybės prireikus kitos ES valstybės narės prašymu imtis neatidėliotinių veiksmų ar prašyti kitos ES valstybės narės imtis neatidėliotinių veiksmų siekiant išsaugoti turtą, kol iš kitos ES valstybės narės negautas turto arešto aktas ar iš Lietuvos Respublikos

išsiųstas vykdyti turto arešto akto liudijimas. Taip pat nėra reglamentuota kompetentingų institucijų pareiga skubiai keistis informacija, kai ji reikalinga nustatyti ES esantį ar galintį būti nusikalstamu būdu įgytą turtą.

3.11. Dėl turto savininko pareigos išimtiniais atvejais padengti visas arba dalį įšaldyto turto valdymo išlaidų

Direktyvos 20 straipsnyje reglamentuojami įšaldyto turto valdymo ir planavimo klausimai. Šio straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad valstybės narės gali numatyti pareigą tikrajam turto savininkui padengti visas arba dalį įšaldyto turto valdymo išlaidų. Be to, Direktyvos 43 konstatuojamojoje dalyje pažymėta, kad valstybės narės gali nustatyti mechanizmus, pagal kuriuos turto savininkas arba tikrasis savininkas galėtų padengti įšaldyto turto valdymo išlaidas, įskaitant atvejus, kai toks sprendimas taikomas kaip alternatyva išankstiniam turto pardavimui arba priėmus galutinį apkaltinamąjį nuosprendį.

Vertinant šių nuostatų įgyvendinimą Lietuvos teisėje, pažymėtina, kad baudžiamojo proceso išlaidų rūšys yra nustatytos BPK 103 straipsnyje. Pagal šio straipsnio 5 punktą proceso išlaidas sudaro, be kita ko, daiktų laikymo ir persiuntimo išlaidos. Tuo tarpu BPK 104 ir 105 straipsniuose reglamentuojama proceso išlaidų atlyginimo baudžiamojo proceso metu ir jų išieškojimo priėmus galutinį sprendimą byloje tvarka. Vis dėlto galiojantis teisinis reguliavimas nenumato specialaus teisinio mechanizmo, kuris leistų iš turto savininko ar tikrojo savininko atlyginti visas ar dalį išlaidų, patirtų administruojant turtą, kuriam baudžiamajame procese buvo taikytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas. Dėl to turto saugojimo, priežiūros, laikymo ar gabenimo išlaidos, patirtos siekiant užtikrinti tokio turto išsaugojimą ir tinkamą administravimą, iš esmės tenka valstybei, nepriklausomai nuo to, ar šių išlaidų atsiradimą arba padidėjimą lėmė paties turto savininko veiksmai ar neveikimas.

Šiame kontekste pažymėtina, kad laikino nuosavybės teisės apribojimo objektu gali būti įvairus turtas, kuriam valdyti reikia reikšmingų finansinių ir administracinių išteklių. Praktikoje pasitaiko atvejų, kai valstybė priversta patirti neproporcingas transporto priemonių, vandens transporto priemonių, orlaivių, gyvūnų, specialios paskirties technikos ar kito specifinio turto saugojimo ir priežiūros išlaidas. Tokių išlaidų dydis gali būti reikšmingas, ypač kai baudžiamasis procesas trunka ilgą laiką arba kai turtui būtinos specialios saugojimo sąlygos, nuolatinė techninė priežiūra ar specifinės ekspertinės žinios. Savo ruožtu praktikoje gali susiklostyti situacijos, kai turto savininkas nesutinka su tokio turto išankstiniu pardavimu, nors šio turto saugojimas, priežiūra ar laikymas valstybei sukelia akivaizdžiai neproporcingas išlaidas, palyginti su šio turto verte. Be kita ko, praktikoje pasitaiko ir tokių atvejų, kai turto savininkas savo veiksmais ar neveikimu tiesiogiai prisideda prie laikinai apriboto turto administravimo išlaidų atsiradimo arba jų didėjimo. Pavyzdžiui, kai savininkas sudaro sąlygas panaudoti turtą nusikalstamai veikai daryti (pavyzdžiui, perduoda transporto priemonę neblaiviam asmeniui, dėl kurio veiksmų atsiradusios išlaidos vėliau negali būti išieškomos dėl jo nemokumo), atsisako bendradarbiauti sprendžiant turto valdymo klausimus, laiku neatsiima jam grąžinto turto arba kitais veiksmais ar neveikimu lemia papildomų su turto valdymu susijusių išlaidų atsiradimą. Nepaisant to, pagal galiojantį teisinį reguliavimą valstybė neturi galimybės reikalauti, kad tokiais atvejais turto savininkas padengtų bent dalį dėl jo elgesio ar priimtų sprendimų atsiradusių arba padidėjusių išlaidų baudžiamajame procese.

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad galiojantis teisinis reguliavimas neatspindi Direktyvos 20 straipsnio 5 dalyje numatytos galimybės paskirstyti įšaldyto turto valdymo išlaidas, todėl tikslinga nustatyti teisinį reguliavimą, leidžiantį teismui, įvertinus konkrečias bylos aplinkybes, atitinkamais atvejais įpareigoti laikinai apriboto turto savininką padengti visas ar dalį turto saugojimo, priežiūros, laikymo ar gabenimo išlaidų, kai jų atsiradimą ar padidėjimą lėmė paties savininko veiksmai ar neveikimas arba kai savininkas nesutiko su turto išankstiniu pardavimu, nors tolesnis tokio turto saugojimas, priežiūra ar laikymas valstybei sukėlė neproporcingai dideles išlaidas, palyginti su turto verte. Tokiu būdu būtų sudarytos prielaidos efektyviau valdyti laikinai apribotą turtą, racionaliau naudoti valstybės išteklius.

4. Siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

4.1. Atsižvelgiant į šio aiškinamojo rašto 3 dalies 3.1 punkte nurodyto šiuo metu galiojančio reglamentavimo apimties ribotumą, nesuteikiantį galimybių institucijoms operatyviai reaguoti, kuomet turtas turi būti įšaldytas nedelsiant, BPK projektu siūloma numatyti papildomą subjektą, galintį neatidėliotinais atvejais skirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą. BPK projektu keičiant BPK 151 straipsnį, kaip subjektą, kuris neatidėliotinais atvejais galėtų skirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą, siūloma papildomai numatyti ikiteisminio tyrimo pareigūną. BPK projektu keičiamame BPK 160¹ straipsnyje siūlytina įtvirtinti papildomą nuostatą, kad neatidėliotinais atvejais ir ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu gali būti taikoma BPK 151 straipsnyje numatyta procesinė prievartos priemonė, numatanti, kad tokio nutarimo teisėtumą turėtų užtikrinti prokuroras, kuris per tris dienas nuo nutarimo priėmimo turėtų patvirtinti jo teisėtumą. Prokuroro nutarimas, patvirtinantis ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimo teisėtumą, galėtų būti skundžiamas BPK 151 straipsnio 5 dalyje nustatyta tvarka, o per nustatytą trijų dienų terminą prokurorui nutarimu nepatvirtinus šios procesinės prievartos priemonės taikymo teisėtumo, jos taikymas turėtų būti nedelsiant nutraukiamas panaikinant laikino nuosavybės teisės apribojimo metu nustatytus suvaržymus.

Analogiškai siekiant užtikrinti galimybę kompetentingoms institucijoms operatyviai reaguoti, kuomet turtas turi būti įšaldytas neatidėliotinais, Įstatymo projektu nauja redakcija dėstomo Įstatymo 13 straipsnio 3 ir 5 dalyse kaip subjektą, kuris neatidėliotinais atvejais galėtų skirti turto areštą, siūloma papildomai numatyti turto tyrimą atliekančios institucijos įgaliotą pareigūną. Siekiant teisėkūros sistemiškumo ir atsižvelgiant į BPK 160¹ straipsnyje įtvirtintą reguliavimą, siūloma nustatyti, kad tokio nutarimo paskirti turto areštą teisėtumą turėtų užtikrinti prokuroras, kuris per tris dienas nuo nutarimo priėmimo turėtų patvirtinti jo teisėtumą. Prokuroro nutarimas, patvirtinantis ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimo teisėtumą, galėtų būti skundžiamas Įstatyme nustatyta tvarka, o per nustatytą trijų dienų terminą prokurorui nutarimu nepatvirtinus turto arešto taikymo teisėtumo, jo taikymas turėtų būti nedelsiant nutraukiamas panaikinant turto arešto metu nustatytus suvaržymus.

Šiais BPK ir Įstatymo, taip pat ir toliau aptariamais VNSTPV įstatymo pakeitimais nacionalinėje teisėje būtų realizuotas iš Direktyvos kylantis reikalavimas užtikrinti neatidėliotinų veiksmų ėmimosi galimybę, kuomet yra reikalinga įšaldyti turtą, kuris galėtų tapti konfiskavimo objektu. Taip pat pagal Direktyvoje nustatytas taisykles būtų apribotas tokių neatidėliotinų veiksmų galiojimo laikas.

Atsižvelgiant į tai, kad BPK projektu, Įstatymo projektu ir VNSTPVĮ projektu į nacionalinę teisę yra perkeliama Direktyvos nuostatos, šių įstatymų prieduose, kuriuose išvardinti įgyvendinami ES teisės aktai, siūloma nurodyti naujus punktus, kuriuose pateikiamos nuorodos į Direktyvą. Atsižvelgiant į tai, kad Direktyvos nuostatos į nacionalinę teisę turi būti perkeltos ir įsigaliotų ne vėliau kaip 2026 m. lapkričio 23 d., Įstatymų projektuose siūloma numatyti, kad Įstatymų projektais siūlomi reguliavimo pakeitimai įsigaliotų 2026 m. lapkričio 23 d.

4.2. Atsižvelgiant į šio aiškinamojo rašto 3 dalies 3.2 punkte nurodytą nepakankamą reglamentavimą nacionalinėje teisėje, BPK projektu siūloma BPK 151 straipsnio 3 dalį papildyti nuostatomis, kad iki laikino nuosavybės teisės apribojimo skyrimo arba iš karto po nutarimo skirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą priėmimo galėtų būti atliktas turto, į kurį apribota ar planuojama apriboti nuosavybės teisė, valdymo išlaidų mažinimo ir vertės išsaugojimo vertinimas. Taip pat būtų įtvirtinta, kad tokį vertinimą atlieka Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija šios institucijos nustatyta tvarka.

Šiais pakeitimais reguliavime būtų įtvirtintas teisinis pagrindas turto, kuriam planuojama taikyti laikiną nuosavybės teisės apribojimą arba jis buvo neseniai pritaikytas, vertinimui atlikti, numatant, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė šiuos vertinimus atlikti įgalios konkrečią instituciją, kuri savo vidinėje tvarkoje turės numatyti tokio vertinimo atlikimo sąlygas, tvarką bei kitus susijusius aspektus. Siekiant tinkamai perkelti Direktyvos nuostatas dėl ES valstybių narių turto valdymo tarnybų bendradarbiavimo ir jo skatinimo, siūloma nustatyti, kad ši Vyriausybės įgaliota institucija

vykdydama minėtas funkcijas turėtų įgaliojimus bendradarbiauti su Lietuvos ir užsienio valstybių įstaigomis bei tarptautinėmis organizacijomis. Planuojama siūlyti, kad minėtų funkcijų vykdymas būtų pavestas Įsteigų agentūrai prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos.

BPK projektu siūloma papildyti BPK 151 straipsnį naujomis dalimis, kuriose būtų įtvirtinama galimybė, esant konkrečioms sąlygoms, turtą, į kurį nuosavybės teisė laikinai apribota, iki sprendimo konfiskuoti priėmimo parduoti (perduoti) numatant šio proceso tvarką bei teisių užtikrinimo priemones. BPK 151 straipsnio 6 dalyje siūloma įtvirtinti sąlygas, kad turtas, į kurį nuosavybės teisė laikinai apribota, gali būti parduodamas (perduodamas) iki sprendimo konfiskuoti šį turtą priėmimo, jeigu šis turtas gali greitai sugesti ar prarasti vertę arba jo saugojimo, priežiūros ir laikymo išlaidos būtų aiškiai per didelės, arba jį valdyti reikia specialių sąlygų ar ekspertinių žinių, kurios nėra lengvai prieinamos. Kadangi išankstinis turto pardavimas riboja asmens konstitucinės teisės, siekiant užtikrinti tokio sprendimo proporcingumą bei nešališkumą siūloma, kad leidimas parduoti tokį turtą galėtų būti suteiktas ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimu, kuriuo būtų patvirtinamas prokuroro nutarimas parduoti (perduoti) šį turtą. Atitinkamai siekiant užtikrinti asmens, dėl kurio turto pardavimo (perdavimo) priimtas nutarimas, interesų apsaugą, sprendžiant turto pardavimo (perdavimo) klausimą siūlytina organizuoti posėdį, į kurį būtų kviečiamas prokuroras, asmuo, dėl kurio turto pardavimo (perdavimo) priimtas nutarimas, ir šio asmens atstovas. Tačiau teismui nepripažinus, kad asmens, dėl kurio turto pardavimo (perdavimo) priimtas nutarimas, ar šio asmens atstovo dalyvavimas posėdyje yra būtinas, jų neatvykimas į teismo posėdį nesustabdytų klausimo nagrinėjimo. Siekiant užtikrinti proceso efektyvumą bei užkardyti galimybes esant nustatytoms sąlygoms šio proceso išvengti, išimtiniais atvejais, kuomet asmuo, kurio nuosavybės teisė į šį turtą laikinai apribota, slapstosi ar jo buvimo vieta nežinoma arba turtas, atsižvelgiant į turto savybes, turi būti parduotas itin skubiai, siūlytina turto pardavimo (perdavimo) klausimą spręsti nerengiant posėdžio. Visais atvejais būtų užtikrinama galimybė ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartį apskusti, o esant poreikiui po skundo padavimo sustabdyti ikiteisminio tyrimo teisėjo priimtos nutarties parduoti (perduoti) turtą vykdymą. BPK 151 straipsnio 7 dalyje siūloma numatyti, kad ikiteisminio tyrimo teisėjas, sprenddamas prokuroro nutarimo, kuriuo nutarta parduoti (perduoti) šį turtą, tvirtinimo klausimą, turėtų atsižvelgti į asmens, dėl kurio turto pardavimo (perdavimo) priimtas nutarimas, interesus, galimybes šį turtą lengvai pakeisti ir kitas reikšmingas aplinkybes. Siūloma numatyti galimybę asmeniui, kurio nuosavybės teisė į 6 dalyje nurodytą turtą yra laikinai apribota, pačiam kreiptis ir prašyti šį turtą parduoti. BPK projektu siūlomos nuostatos užtikrina, kad tokio turto išankstinis pardavimas galėtų būti sprendžiamas tiek ikiteisminio tyrimo metu, tiek bylą nagrinėjant teisme, o pardavimo (perdavimo) procesas būtų vykdomas CPK nustatyta tvarka areštuotam turtui realizuoti. BPK 151 straipsnio 7 dalimi yra užtikrinama, kad pardavus turtą gautos pajamos būtų apsaugomos iki galutinio sprendimo dėl konfiskavimo priėmimo joms taikant laikiną nuosavybės teisės apribojimą, o 8 dalimi – kad iš turto pardavimo gautos pajamos, panaikinus laikiną nuosavybės teisės apribojimą, būtų grąžintos turto savininkui, jeigu pagrindas skirti BPK 72 ar 72³ straipsnyje nurodyto turto konfiskavimą išnyko arba įsiteisėjo išteisinamasis nuosprendis; taip pat įstatymų nustatytais atvejais savininkas turėtų teisę į parduoto (perduoto) turto vertės atlyginimą.

Siekiant Direktyvos nuostatų tinkamo perkėlimo ir teisinio reguliavimo nuoseklumo bei sistemiškumo, siūloma Įstatymo 13 straipsnyje reglamentuoti, kad šios BPK nustatytos išankstinio turto pardavimo (perdavimo) iki sprendimo konfiskuoti šį turtą priėmimo taisyklės būtų taikomos ir turtui, kuris buvo areštuotas Įstatymo nustatyta tvarka, jeigu šis turtas gali greitai sugesti ar prarasti vertę arba jo saugojimo, priežiūros ir laikymo išlaidos būtų aiškiai per didelės, arba jį valdyti reikia specialių sąlygų ar ekspertinių žinių, kurios nėra lengvai prieinamos.

Šiais pakeitimais būtų užtikrintas Direktyvoje numatytų reikalavimų įtvirtinimas nacionalinėje teisėje, suteikiant galimybę turtą, į kurį laikinai apribota nuosavybės teisė ar kuris buvo areštuotas, esant konkrečioms sąlygoms, parduoti (perduoti) iki galutinio sprendimo dėl šio turto konfiskavimo priėmimo. Pakeitimais būtų užtikrinta asmens bei valstybės interesų, teisių pusiausvyra įtvirtinant reikalavimus šio proceso vykdymui bei piniginių sumų, gautų pardavus konkretų turtą,

apsaugojimui, jeigu pagrindas konfiskuoti konkretų turtą proceso metu išnyktų.

4.3. Atsižvelgiant į šio aiškinamojo rašto 3 dalies 3.3 punkte išdėstytas problemas, BPK projektu siūloma BPK papildyti nauju 94¹ straipsniu, numatančiu veiksmus, kurių prokuroras ar ikiteisminio tyrimo institucija turi imtis priėmus nuosprendį, atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, nutraukus ar atsisakius pradėti baudžiamąjį procesą. Prokuratūra bei turto tyrimą atliekančios institucijos praktikoje susiduria su problema, kuomet turto tyrimo metu iš užsienio valstybių kompetentingų institucijų nėra gaunama informacija dėl Įstatyme numatytos procedūros vertinimo kaip atsietos nuo baudžiamąjo proceso, todėl šiame straipsnyje BPK siūlytina įtvirtinti turto tyrimo inicijavimą pagal Įstatyme reglamentuotas nuostatas.

Šiais BPK pakeitimais būtų užtikrinamas nuoseklus baudžiamąjo proceso ir nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo procedūros santykis, numatant, kad esant Įstatyme nustatytiems pagrindams priėmus nuosprendį, atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, nutraukus ar atsisakius pradėti baudžiamąjį procesą, prokuroras ar ikiteisminio tyrimo institucija Įstatyme nustatyta specialia tvarka turėtų inicijuoti neteisėtu būdu gauto ar įgyto turto tyrimo procedūrą. Taip tikimasi palengvinti tarptautinį bendradarbiavimą iš užsienio valstybių kompetentingų institucijų gaunant duomenis apie užsienyje esantį turtą ir įgyvendinant kitus iš Direktyvos nuostatų perkeliamus reikalavimus užtikrinti turto atsekimo ir nustatymo priemonių veiksmingumą.

4.4. Siekiant užtikrinti galiojančio Įstatymo tikslų suderinamumą su Direktyvos nuostatomis bei išvengti galimų tarptautinio bendradarbiavimo iššūkių kreipiantis į kitų ES valstybių narių teisėsaugos institucijas dėl duomenų gavimo, Įstatymo projektu siūloma pakeisti Įstatymo pavadinimą į pavadinimą „Nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo įstatymas“. Tokiu būdu Lietuvos nacionalinis teisinis reguliavimas taps aiškesnis, jame bus atspindėtas ryšys su į nacionalinę teisę perkeliomomis Direktyvos 16 straipsnio nuostatomis. Tai sudarytų prielaidas efektyvesniam tarptautiniam bendradarbiavimui ir palengvintų susižinojimą naudojantis tarptautinio bendradarbiavimo kanalais, aiškiai indikuojant, kad duomenys iš kitų valstybių narių prašomi siekiant įgyvendinti būtent nacionalinėje teisėje įtvirtintą Direktyvos 16 straipsnyje numatytą teisinį mechanizmą. Atitinkamai KŽĮ projektu, ONPI projektu, CPK1 projektu ir CPK2 projektu siūloma tikslinti kituose Lietuvos įstatymuose pateikiamas nuorodas į Įstatymą ir jas suderinti su naujuoju Įstatymo pavadinimu bei Direktyvos nuostatose įtvirtinta formuluote „nepagrįstai įgyto turto konfiskavimas“.

4.5. Įstatymo projektu nauja redakcija dėstomo Įstatymo 9, 10, 11 ir 12 straipsniais siūloma įtvirtinti taikaus susitarimo dėl nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo pabaigos sudarymo galimybę. Pagal siūlomą teisinį reguliavimą asmuo, kuriam įteiktas pranešimas apie galimą nepagrįstai įgyto turto konfiskavimą, įgytų teisę kreiptis į prokurorą dėl taikaus susitarimo sudarymo. Šiuo taikaus ginčo sprendimo reglamentavimu būtų sudarytos sąlygos susitarti dėl turto, atitinkančio Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nustatytas sąlygas perdavimo valstybės nuosavybės apimtį, tvarkos ir kitų šio perdavimo sąlygų ikiteisminėje turto konfiskavimo stadijoje. Siekiant užtikrinti sudaromo taikaus susitarimo teisėtumą ir asmens teisių apsaugą, numatoma, kad toks susitarimas būtų tvirtinamas teismo CPK XXXIX skyriuje nustatyta supaprastinto proceso tvarka. Taigi taikus susitarimas sukeltų teises pasekmes tik po teismo patvirtinimo, o teismas turėtų prerogatyvą įvertinti, ar susitarimas neprieštarauja imperatyvioms įstatymo nuostatoms, viešajam interesui ir ar nepažeidžia asmenų teisių bei teisėtų interesų. Atsižvelgiant į tai, kad pagal Įstatymą bylos dėl nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo nagrinėjamos apygardų teismuose, o šio teismo proceso metu taip pat galimas taikos sutarties sudarymas CPK nustatyta tvarka, bei siekiant teisinio reguliavimo nuoseklumo, siūloma nustatyti, kad taikus susitarimas, kuriuo baigiama nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo procedūra, taip pat būtų tvirtinamas apygardos teismuose. Įstatymo projektu nauja redakcija dėstomo Įstatymo 10 straipsnyje taip pat siūloma nustatyti papildomą (pakartotinį) asmens informavimo apie galimybę sudaryti taikų susitarimą mechanizmą: pirmą kartą – turto tyrimo metu, įteikiant pranešimą apie galimą turto konfiskavimą, antrą kartą – baigiant turto tyrimą, kai teikiamas siūlymas prokurorui kreiptis į teismą dėl turto konfiskavimo. Toks visapusiškas reguliavimas užtikrintų realias asmens

galimybes šia teise pasinaudoti ne tik pirminiame turto tyrimo etape, bet ir jį baigiant. Savo ruožtu siūlomas įtvirtinti taikaus susitarimo institutas prisidėtų prie nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo proceso ekonomiško ir operatyvumo užtikrinimo, sudarytų galimybes išvengti ilgesnio ir sudėtingesnio teismo proceso. Be kita ko, tokiu būdu bus racionaliau naudojami prokuratūros ir teismų ištekliai, mažinamas šių institucijų darbo krūvis.

4.6. Atsižvelgiant į Direktyvos 2 straipsnyje taikymo sritį, apibrėžtą per šiame Direktyvos straipsnyje nurodytą nusikalstamų veikų katalogą, bei Direktyvos 16 straipsnio 4 dalyje nurodytą minimalų nusikalstamų veikų pavojingumo standartą (nepagrįstai įgyto turto konfiskavimas taikytinas nuo Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – BK) nurodytų apysunkių nusikaltimų kategorijos⁵), Įstatymo projektu siūloma atsisakyti galiojančio Įstatymo 2 straipsnio 2 dalies 1 punkte nurodyto kazuistinio nusikalstamų veikų sąrašo, jį pakeičiant labai sunkių, sunkių ir apysunkių nusikalstamų veikų kategorijomis, papildomai nustatant sąlygą, kad nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo procedūra gali būti inicijuojama ne dėl visų šioms kategorijoms priskiriamų nusikaltimų, bet tik dėl tų, iš kurių padarymo buvo turėta ar galėta turėti turutinės naudos. Šiuo pakeitimu siekiama užtikrinti Įstatymo nuostatų suderinamumą su Direktyvos 16 straipsnio 4 dalies nuostatomis ir sudaryti prielaidas Įstatyme numatytą institutą taikyti visais Direktyvos taikymo srityje numatytais atvejais. Taip būtų užtikrintas nuoseklus Direktyvos nuostatų perkėlimas į nacionalinę teisę bei aiškesnis, platesnis ir veiksmingesnis nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo mechanizmo taikymas.

Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nustatytas 2 000 BBND turto vertės slenkstis, įgalinantis taikyti nepagrįstai įgyto turto konfiskavimą, nėra numatytas Direktyvos 2 ar 16 straipsniuose, taip pat į tai, kad šis slenkstis laikytinas pernelyg aukštu ir nepagrįstai siaurinančiu šio instituto praktinio taikymo apimtį, Įstatymo projektu nauja redakcija dėstomo Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje, 4 straipsnio 2 ir 3 dalyse bei 11 straipsnyje siūloma, atsižvelgiant į panašaus pobūdžio baudžiamojo įstatymo nuostatas, šį slenkstį sumažinti iki 900 BBND. Toks dydis pasirinktas sistemiškai įvertinus Lietuvos teisinę reguliavimą ir siekiant jo nuoseklumo. Siūloma 900 BBND riba leistų išlaikyti loginę sąsają su BK nuostatomis, kuriose labai didelės turto vertės kriterijus taip pat siejamas būtent su 900 BBND (MGL) dydžio verte. Tokiu būdu nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo instituto taikymo ribos būtų suderintos su baudžiamosios teisės sistemoje vartojama labai didelės vertės turto samprata, kartu užtikrinant, kad nepagrįstai įgyto turto konfiskavimas būtų taikomas tik reikšmingo turto ir teisėtų pajamų neatitikimo atvejais.

Įstatymo projektu nauja redakcija dėstomo Įstatymo 2 straipsnio 1 dalimi, 4 straipsnio 2 ir 3 dalimis bei 11 straipsniu siūloma peržiūrėti šiuo metu analizuojamoje procedūroje taikomo turto vertės slenksčio teisinę reikšmę. Pagal galiojantį reguliavimą 2 000 BBND riba yra įtvirtinta Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje kaip viena iš šio instituto taikymo sąlygų, todėl ji saisto tiek prokurorą, sprendžiantį dėl turto tyrimo pradėjimo ar kreipimosi į teismą, tiek teismą, priimančią galutinį sprendimą dėl turto konfiskavimo. Toks formalus reguliavimas riboja teismo prerogatyvą konfiskuoti nusikalstamos kilmės turtą net ir tais atvejais, kai jo neteisėta kilmė yra įrodyta turto konfiskavimo byloje esančiais duomenimis, tačiau teismo nagrinėjimo metu nustatytas turto ir teisėtų pajamų neatitikimas sumažėja ir nebesiekia įstatyme nustatytos vertės ribos (pavyzdžiui, dėl turto vertės svyravimų). Kadangi tik teismas, įvertinęs civilinėje byloje esančius duomenis, gali konstatuoti turto neteisėtą kilmę, atvejais, kai tokia kilmė yra nustatoma, tačiau dėl formalaus įstatyminio vertės kriterijaus taikymo teismas netenka galimybės konfiskuoti nepagrįstai įgytą turtą, laikytini nesuderinamais su bendraisiais teisės principais, pagal kuriuos iš nusikalstamos veikos nuosavybės teisė neatsiranda, nusikaltimai neturi apsimokėti ir kt. Todėl siūloma palikti turto vertės slenkstį kaip būtiną sąlygą turto tyrimui pradėti, tačiau atsisakyti šio slenksčio kaip nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo būtinos sąlygos ir sudaryti prielaidas teismui, įvertinus civilinėje byloje surinktų

⁵ Šiame straipsnyje sąvoka „nusikalstama veika“ apima 2 straipsnio 1–3 dalyse nurodytas nusikalstamas veikas, kai už tokias nusikalstamas veikas baudžiama laisvės atėmimu, kurio ilgiausias terminas – bent ketveri metai.

duomenų visumą, spręsti dėl turto konfiskavimo atsižvelgiant į jo kilmės teisėtumo aspektą, o ne pagal formalų turto vertės dydį. Aptariamu teisiniu reguliavimu siūloma *turto vertės slenkstį taikyti ne kaip konfiskavimo sąlygą, o kaip dvejopą procesinį kriterijų, reikšmingą sprendžiant tiek dėl turto tyrimo pradėjimo, tiek dėl kreipimosi į teismą dėl nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo*. Tokiu reguliavimu siekiama užtikrinti, kad turto tyrimas būtų pradedamas tik esant labai didelės vertės (900 BBND viršijančiam) neatitikimui tarp turto ir teisėtų pajamų, taip užkertant kelią nepagrįstam turto tyrimų ir nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo procedūrų inicijavimui. Kartu būtų užtikrinama, kad kreipimasis į teismą būtų galimas tik tais atvejais, kai toks 900 BBND viršijantis neatitikimas išlieka ir baigus turto tyrimą, taip išvengiant situacijų, kai į teismą būtų kreipiamasi dėl turto neatitikimų, kurie yra mažesni nei Baudžiamajame kodekse nustatyta labai didelės vertės turto riba.

4.7. Įstatymo projektu siūloma nustatyti, kad, esant motyvuotam asmens prašymui, prokuroras galėtų iki 15 dienų pratęsti nauja redakcija dėstomo Įstatymo 9 straipsnio 4 dalyje nustatytą 30 dienų terminą paaiškinimams ir duomenims apie turto įsigijimo bei pajamų gavimo šaltinius pateikti. Toks reguliavimas sudarytų sąlygas užtikrinti asmeniui realią galimybę pateikti reikšmingus duomenis ir lanksčiau vertinti individualias bylos aplinkybes. Pažymėtina ir tai, kad prokuroras kiekvienu atveju vertintų prašymo pagrįstumą, asmens nurodomas aplinkybes ir termino pratęsimo būtinumą, todėl būtų išvengta nepagrįsto proceso vilkinimo. Siūlomu pakeitimu siekiama užtikrinti veiksmingą asmens procesinių teisių įgyvendinimą, sudaryti sąlygas išsamesniam ir objektyvesniam turto kilmės vertinimui, kartu išlaikant nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo procedūros operatyvumą ir ekonomiškumą.

Siekiant užtikrinti veiksmingą asmens procesinių teisių įgyvendinimą ir tinkamą Direktyvos nuostatų perkėlimą į nacionalinę teisę, siūloma Įstatyme įtvirtinti asmens, kuriam įteiktas pranešimas apie galimą nepagrįstai įgyto turto konfiskavimą, teisę gauti vertimą žodžiu ir raštu, jei jis nemoka valstybinės kalbos.

4.8. Vadovaujantis BK projekto siūlomais BK 72³ straipsnio pakeitimais, eliminuojamos jame įtvirtintos sąlygos, kuriomis remiantis: a) išplėstinis turto konfiskavimas gali būti taikomas tik tais atvejais, kai kaltininko disponuojamo nusikalstamos kilmės turto vertė viršija 250 MGL (12 500 Eur); ir b) kai turtas yra įgytas ne anksčiau kaip per penkerius metus iki BK uždraustos veikos padarymo. Siūlomu teisinio reguliavimo pokyčiu bus eliminuotos šiuo metu nepagrįstai išplėstinį turto konfiskavimą siaurinančios formaliosios sąlygos, kurios faktiškai sudaro prielaidas išvengti nusikalstamu būdu įgyto turto paėmimo net ir tais atvejais, kai turto nusikalstamą kilmę patvirtina baudžiamosios bylos duomenys ir bylą nagrinėjantis teismas tuo yra įsitikinęs. Kartu bus išlaikyta pusiausvyra tarp valstybės poreikio konfiskuoti nusikalstamu būdu įgytą turtą ir asmens teisių apsaugos, atitinkanti Direktyvos standartus. Be to, siūlomu reglamentavimu bus stiprinamas savanaudiškų nusikalstamų veikų prevencinis poveikis, mažinant jų ekonominį patrauklumą, stiprinamos kovos su kontrabanda ir kitų organizuoto nusikalstamumo požymių turinčiomis veikomis priemonės, o tai ypač aktualu tiek analizuojant kontrabandos organizavimo panaudojant meteorologinius balionus reiškinių (atliekant tikslinius teisės sauginius veiksmus, galima konstatuoti dominuojančio ekonominio motyvo egzistavimą), tiek ir dabartiniame Lietuvos vidaus saugumo kontekste. Taip pat bus siauriamos šiuo metu esančios galimybės nusikalstamu būdu įgytam turtui patekti į teisėtą civilinę apyvartą bei jo faktiniam įteisinimui. Be kita ko, teisės saugos institucijoms bus išplėstos sąlygos vykdyti turto tyrimų atlikimą ir neteisėto turto atsekimą. Galiausiai siūlomas pakeitimas užtikrins visišką atitiktį Direktyvos nuostatomis bei šio rašto 3.9 papunktyje nurodytai konstitucinei doktrinai.

4.9. Įstatymo projektu nauja redakcija dėstomo Įstatymo 2 straipsnio 5 dalimi siūloma nustatyti, kad ir tais atvejais, kai nesąžiningo įgijėjo turimas turtas yra paslėptas, suvartotas, perleistas kitam asmeniui ar jo konfiskavimas negalimas dėl kitų priežasčių, iš nesąžiningo įgijėjo galėtų būti išieškoma šio turto vertę atitinkanti pinigų suma. Šiuo pakeitimu siekiama pašalinti galiojančio teisinio reguliavimo spragą, kadangi šiuo metu tokia galimybė Įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje nurodytų nesąžiningų įgijėjų atžvilgiu nėra aiškiai įtvirtinta.

Kartu Įstatymo projektu nauja redakcija dėstomo Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje ir 4 straipsnio 2 ir 3 dalyse, atsižvelgiant į civilinio turto konfiskavimo instituto taikymo praktiką bei įgyvendinant Deklaracijoje nustatytas šio instituto taikymo tobulinimo gaires, siūloma nustatyti, kad sprendimą pradėti turto tyrimą prokuroras ar ikiteisminio tyrimo institucijos gali priimti ir tais atvejais, kai yra nustatyta, kad yra pagrindas įtarti, kad nepagrįstas įgijėjas turi Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nurodytą nuosavybės teisę jam priklausančią turtą.

Įstatymo projektu nauja redakcija dėstomo Įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje patikslinamas nesąžiningo įgijėjo apibrėžimas ir nustatoma, kad juo laikomas ir fizinis ar juridinis asmuo, kuriam su tikslu išvengti turto konfiskavimo Įstatymo 2 straipsnyje nurodytą turto ar jo dalį perdavė arba kuris šį turtą ar jo dalį įsigijo iš kito nesąžiningo įgijėjo. Šiuo pakeitimu siekiama pašalinti kitą galiojančio teisinio reguliavimo spragą, dėl kurios esant nesąžiningų įgijėjų eilei nepagrįstai įgyto turto procedūros taikymas gali būti apribotas tik pirmuoju nesąžiningu įgijėju, kuris turtą ar jo dalį gavo tiesiogiai iš Įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens. Reguliavimas papildomas nuostatomis, pagal kurias kiekvieno grandies nario nesąžiningumas bus vertinamas ir nustatomas individualiai, atsižvelgiant į duomenis, rodančius jo paties žinojimą arba galėjimą ir turėjimą žinoti apie turto neteisėtą kilmę ar konfiskavimo vengimo tikslą. Nesąžiningų įgijėjų grandinės nutrūkimas, t. y. turto pateikimas į trečiojo asmens, kuris nežinojo ir negalėjo žinoti apie ankstesnę turto neteisėtą kilmę, nutrauks Įstatymo projektu siūlomą nustatyti turto konfiskavimo galimybę, paliekant valstybei Įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje numatytą galimybę išieškoti turto vertę pinigais iš pirminio subjekto – Įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens.

4.10. VNSTPVĮ projektu siūloma perkelti Direktyvos 10 straipsnio nuostatas ir reglamentuoti operatyvų informacijos, kuri reikalinga kitos ES valstybės narės kompetentingai institucijai, siekiančiai rasti ir įšaldyti esantį ar galintį būti ES nusikalstamu būdu įgytą turtą, pateikimą. Užduotį pateikti šią informaciją siūloma pavesti LKPB, kadangi biuras nuo 2009 m. paskirtas viena iš Lietuvos nacionalinių turto susigrąžinimo tarnybų ir įgaliotas bendradarbiauti su kitų ES valstybių narių kompetentingomis institucijomis ES teisės aktais nustatyta apimtimi ir tvarka. Siūlomais VNSTPV įstatymo pakeitimais bus nustatyti atsakymų į gautus prašymus pateikimo terminai – septynios dienos. Jei informaciją prašoma pateikti skubiai, siūloma nustatyti trumpesnius ir, atsižvelgiant į informacijos prieinamumą, diferencijuotus terminus ją pateikti – trys dienos arba, kai LKPB suteikta tiesioginė prieiga prie registrų informacinių sistemų ir informacinių sistemų, kuriose tvarkoma prašoma pateikti informacija – aštuonios valandos nuo prašymo pateikti informaciją gavimo. Taip pat siūloma numatyti galimybę pratęsti informacijos pateikimo terminą, jei informacijos surinkimas per nustatytus trumpus terminus sukeltų neproporcingai didelę naštą arba yra kitos objektyvios priežastys, kartu siūloma nustatyti ir atitinkamus saugiklius – konkrečius tokio atidėjimo terminus ir pareigą informuoti prašymą pateikusią instituciją.

VNSTPVĮ projektu siūloma nustatyti gauto iš kitos ES valstybės narės prašymo imtis neatidėliotinių veiksmų išsaugoti turtą vykdymo tvarką ir į kitą ES valstybės narę siunčiamo analogiško prašymo siuntimo tvarką. Siūloma nustatyti, kad gavus kitos ES valstybės narės prašymą imtis neatidėliotinių veiksmų Vidaus reikalų ministro įgaliotų institucijų įgaliotas pareigūnas turėtų teisę priimti nutarimą taikyti neatidėliotinus veiksmus turtui išsaugoti iki kitos ES valstybės narės kompetentinga institucija perduos vykdyti turto arešto aktą VNSTPV įstatymo nustatyta tvarka. Taip pat siūloma įtvirtinti šių priemonių galiojimo terminą ir, atsižvelgiant į Direktyvos 11 straipsnio 3 dalies nuostatas, nustatyti, kad jos gali būti taikomos ne ilgiau nei septynias darbo dienas arba trumpiau, jei iki šio termino pabaigos iš kitos ES valstybės narės bus gautas ir pripažintas turto arešto aktas. Įgaliojimus taikyti neatidėliotinus veiksmus turtui išsaugoti planuojama suteikti LKPB, kuris nuo 2009 m. yra viena iš Lietuvos nacionalinių turto susigrąžinimo tarnybų ir kitų ES valstybių narių kompetentingoms institucijoms žinomas kaip susižinojime dalyvaujanti kompetentinga Lietuvos Respublikos institucija, bei FNTT, kuri pagal Įstatymą yra atsakinga už turto tyrimus. Siūlomas nustatyti reguliavimas taip pat įgalins esant poreikiui papildyti įgaliotų institucijų sąrašą.

Atsižvelgiant į BPK projektu siūlomas nuostatas bei siekiant teisinio reguliavimo nuoseklumo ir sistemiškumo VNSTPVĮ projektu siūloma nustatyti, kad neatidėliotini veiksmai turtui išsaugoti taikomi minėtų Vidaus reikalų ministro įgaliotų institucijų įgaliotam pareigūnui priėmus nutarimą taikyti šiuos veiksmus bei kad šio nutarimo teisėtumą turėtų užtikrinti prokuroras, kuris per tris dienas patvirtintų įgalioto pareigūno priimto nutarimo teisėtumą; taip pat numatoma prokuroro nutarimo apskundimo tvarka. Tikslinga, kad prokuroras priimdamas sprendimą dėl įgalioto pareigūno priimto nutarimo teisėtumo jau turėtų šiam sprendimui priimti reikalingą informaciją ir galimybę įvertinti kitos ES valstybės narės pateiktą informaciją. Todėl, atsižvelgiant į oficialiam skirtingų valstybių kompetentingų institucijų susižinojimui, turto arešto akto parengimui ir pateikimui kitai ES valstybei narei reikalingą laiką, taip pat į Direktyvos 11 straipsnio 3 dalies nuostatas, siūloma nustatyti, kad terminas, per kurį prokuroras turi patvirtinti įgalioto pareigūno nutarimo teisėtumą, būtų pradedamas skaičiuoti pasibaigus septynių darbo dienų terminui, per kurį iš kitos ES valstybės narės turi būti gautas turto arešto aktas, vykdytinas VNSTPV įstatymo XVI skyriuje nustatyta tvarka.

Siekiant užtikrinti, kad neatidėliotinos priemonės turtui išsaugoti būtų efektyvios ir pritaikomos operatyviai, VNSTPVĮ projektu siūloma nustatyti, kad priėmęs nutarimą taikyti neatidėliotinus veiksmus turtui išsaugoti įgaliotas pareigūnas turi teisę nurodyti finansų įstaigoms arba kitoms institucijoms ar subjektams sustabdyti operacijas su turtu, dėl kurio išsaugojimo imamasi neatidėliotinių veiksmų. Atsižvelgiant į tai, kad nutarimas taikyti neatidėliotinus veiksmus turtui išsaugoti bus neatidėliotina priemonė, taikoma iki bus pritaikytas turto areštas, kuris savo esme atitinka BPK 151 straipsnyje numatytą procesinę prievartos priemonę – laikiną nuosavybės teisių apribojimą, siūlom nustatyti, kad šis nutarimas taip pat vykdomas *mutatis mutandis* taikant BPK 151 straipsnio nuostatas. Siekiant bendradarbiavimo tarp skirtingų valstybių kompetentingų institucijų sklandumo ir efektyvumo bei turto arešto akto pateikimo per numatytą terminą, siūloma nustatyti, kad priėmęs nutarimą taikyti neatidėliotinus veiksmus turtui išsaugoti įgaliotas pareigūnas privalo nedelsdamas informuoti kitos ES valstybės narės kompetentingą instituciją, kuri atitinkamai turės pateikti ar tarpininkauti pateikiant turto arešto aktą, apie minėto nutarimo priėmimą ir jo galiojimo termino pabaigą, o esant poreikiui konsultuotųsi ir bendradarbiautų su šia institucija dėl neatidėliotinių veiksmų turtui išsaugoti taikymo.

VNSTPVĮ projektu siūloma reglamentuoti ir Lietuvos Respublikos kompetentingų institucijų prašymų imtis neatidėliotinių veiksmų išsaugoti turtą išsiuntimo į kitas ES valstybes nares tvarką. Siūloma nustatyti, kad prokurorai ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai minėtus prašymus į kitas ES valstybes nares siųstų per LKPB, kuris, kaip buvo minėta, nuo 2009 m. yra viena iš Lietuvos nacionalinių turto susigrąžinimo tarnybų ir kitų ES valstybių narių kompetentingoms institucijoms žinomas kaip susižinojime dalyvaujanti kompetentinga Lietuvos Respublikos institucija. Toks reguliavimas paliks prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams diskreciją spręsti, ar neatidėliotinais atvejais tikslinga kreiptis į kitas ES valstybes nares per LKPB, ar vadovautis bendra VNSTPV įstatymo XVI skyriuje nustatyta tvarka. Siekiant VNSTPV įstatyme nustatomą reguliavimą suderinti su Įstatymo projektu siūlomu nustatyti reguliavimu bei tinkamai perkelti Direktyvos nuostatas, taip pat siūloma įtvirtinti, kad kreiptis dėl prašymo imtis neatidėliotinių veiksmų išsaugoti turtą išsiuntimo gali kreiptis ir turto tyrimą atliekančių institucijų įgalioti pareigūnai. Siekiant, kad bendradarbiavimas tarp skirtingų valstybių kompetentingų institucijų būtų sklandus ir efektyvus, o kreipimasis į kitą ES valstybę narę būtų parengtas ir išsiųstas per nustatytą septynių darbo dienų terminą, VNSTPVĮ projektu siūloma numatyti LKPB įpareigojimą nedelsiant informuoti prašymo imtis neatidėliotinių veiksmų išsaugoti turtą išsiuntimą inicijavusį prokurorą ar pareigūną.

4.11. Siekiant perkelti į nacionalinę teisę Direktyvos 20 straipsnio 5 dalies nuostatas dėl įšaldyto (laikinau apriboto) turto valdymo išlaidų paskirstymo ir galimybės jas iš dalies arba visiškai atlyginti iš turto savininko, BPK projektu siūloma patikslinti BPK 103 straipsnio 5 dalyje numatytą baudžiamojo proceso išlaidų rūšį – vietoje termino „daiktų laikymo ir persiuntimo išlaidos“ įtvirtinant platesnį terminų junginį „daiktų ir turto, į kurį nuosavybės teisė laikinau apribota šio

Kodekso 151 straipsnyje nustatyta tvarka, saugojimo, priežiūros, laikymo ar gabenimo išlaidos“. Tokiu būdu būtų sudarytos prielaidos apimti visas realiai patiriamas išlaidas, susijusias su laikinai apriboto turto administravimu, nepriklausomai nuo jų pobūdžio ar turinio.

BPK projektu siūloma papildyti BPK 105 straipsnį, reglamentuojantį proceso išlaidų išieškojimą, nauja dalimi ir nustatyti, kad teismas turi teisę nuspręsti išieškoti iš turto savininko visas ar dalį turto, į kurį nuosavybės teisė buvo laikinai apribota BPK 151 straipsnyje nustatyta tvarka, saugojimo, priežiūros, laikymo ar gabenimo išlaidų, jeigu: 1) šių išlaidų atsiradimą lėmė turto savininko veiksmai ar neveikimas; 2) turto savininkas savo veiksmais ar neveikimu prisidėjo prie šių išlaidų padidėjimo arba 3) turto savininkas nesutiko su turto išankstiniu pardavimu, nors jo saugojimas, priežiūra ar laikymas buvo akivaizdžiai neproporcingas turto vertei arba jo valdymui reikėjo specialių sąlygų ar ekspertinių žinių, kurios nėra lengvai prieinamos.

Be to, siūloma nustatyti, kad minėtos išlaidos galėtų būti išieškomos ne tik priėmus apkaltinamąjį nuosprendį, bet ir nutraukus baudžiamąjį procesą arba priėmus išteisinamąjį nuosprendį. Pažymėtina, kad siūlomi reguliavimo pakeitimai neriboja galiojančio BPK 105 straipsnio 1 dalies nuostatos taikymo, vadovaujantis kuria minėtas proceso išlaidas galima išieškoti ir iš nuteistojo.

Tokiais pakeitimais siekiama suderinti nacionalinį teisinį reguliavimą su Direktyvos nuostatomis, aiškiai apibrėžti išaldyto turto valdymo išlaidų teisinį režimą bei sudaryti teises prielaidas efektyvesniam valstybės patiriamų išlaidų valdymui, kartu užtikrinant teismo diskreciją įvertinti konkrečias bylos aplinkybes ir proporcingai paskirstyti šias išlaidas tarp atsakingų subjektų.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Numatoma, kad Įstatymų projektai neigiamų pasekmių neturės. Įstatymo projekto nuostatomis yra siekiama užtikrinti Lietuvos Respublikos nacionalinės teisės ir Europos Sąjungos teisės aktų suderinamumą.

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priėmus siūlomą teisinį reguliavimą bus padidintas nepagrįstai įgyto turto konfiskavimo veiksmingumas ir tai turės teigiamą įtaką kovojant su organizuotu nusikalstamumu, korupciniais ir savanaudiškais nusikaltimais bei stiprins jų prevenciją, o tai savo ruožtu turės teigiamą įtaką kriminogeninei situacijai.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Neigiamų pasekmių verslo sąlygoms ir jo plėtrai nenumatoma. Priimti įstatymai teigiamai paveiks verslo sąlygas ir plėtrą, kadangi jais siekiama veiksmingiau kovoti su neteisėtu būdu įgyto turto apyvarta.

8. Ar įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymo projektu įgyvendinamos Dvidešimt pirmosios Vyriausybės programos nuostatos. Įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Viename Įstatymų projektų pakete kartu teikiami KŽĮ projektas, ONPĮ projektas, CPK1 projektas ir CPK2 projektas, kuriais siūloma suderinti kituose įstatymuose pateikiamas nuorodas į Įstatymą su Įstatymo projektu siūlomu nustatyti nauju Įstatymo pavadinimu.

10. Ar įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymų projektai parengti laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Įstatymų projektais nėra nustatomos naujos ar keičiamos esamos sąvokos, kurias reikėtų įvertinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

11. Ar įstatymų projektai atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymų projektai neprieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir yra suderinti su Europos Sąjungos dokumentais (įgyvendinamos Direktyvos nuostatos).

12. Įstatymams įgyvendinti reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, juos priimti turintys subjektai

Priėmus Įstatymų projektus, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, VRM ir Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras iki 2026 m. lapkričio 22 d. turėtų priimti šių įstatymų įgyvendinamuosius teisės aktus.

VRM turės parengti Vyriausybės nutarimo projektą, kuriuo Vyriausybė įgalios konkrečią instituciją būti atsakinga už turto, kuriam planuojama laikinai apriboti nuosavybės teises arba šios teisės jau apribotos, vertinimo atlikimą ir bendradarbiavimą turto valdymo išlaidų mažinimo ir vertės išsaugojimo klausimais su Lietuvos Respublikos, užsienio valstybių įstaigomis ir tarptautinėmis organizacijomis. Taip pat ši institucija turės nustatyti turto vertinimo atlikimo tvarką ir turto, kuris bus vertinamas, kriterijus.

Turės būti peržiūrėtos ir pakeistos Generalinio prokuroro 2020 m. gruodžio 17 d. įsakymu Nr. I-384 patvirtintos Rekomendacijos dėl procesinio sprendimo perduoti ikiteisminio tyrimo metu paimtus daiktus, nurodytus Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 4 dalyje, priėmimo, (arba turto, kuriam taikomas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, išankstinio pardavimo (perdavimo) procesas turėtų būti reglamentuotas naujame Generalinio prokuroro tvirtinamame teisės akte) bei Generalinio prokuroro 2020 m. birželio 26 d. įsakymu Nr. I-173 patvirtintas Turto tyrimo atlikimo ir organizavimo civilinio turto konfiskavimo metu tvarkos aprašas.

Taip pat pritarus BPK projektu siūlomai įtvirtinti galimybei neatidėliotinais atvejais laikiną nuosavybės teisės apribojimą taikyti ir ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu, kuris vėliau turi būti patvirtinamas prokuroro, atsiras poreikis tikslinti su laikino nuosavybės teisės apribojimo procesu susijusių dokumentų formas, patvirtintas Generalinio prokuroro 2014 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. I-288 „Dėl baudžiamojo proceso dokumentų formų patvirtinimo“.

VRM turės priimti įsakymą, kuriuo Vidaus reikalų ministras įgalios konkrečias institucijas neatidėliotinais atvejais kitos ES valstybės narės kompetentingos institucijos prašymu arba savo iniciatyva taikyti neatidėliotinus veiksmus turtui išsaugoti iki iš kitos ES valstybės narės bus gautas turto arešto aktas.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Įstatymams įgyvendinti reikės papildomų valstybės biudžeto lėšų. Lėšų poreikis susijęs su papildomų žmoniškųjų išteklių poreikiu dėl Išteklių agentūrai prie VRM numatytos pavesti naujos nuolatinės funkcijos vykdymo. Atlikti turto, kuriam paskirtas laikinas nuosavybės teisių apribojimas arba areštas, valdymo išlaidų mažinimo ir vertės išsaugojimo vertinimą, reikės steigti

naują skyrių su penkiomis pareigybėmis. Papildomų valstybės biudžeto lėšų poreikis 2027 m. sudarys 201 tūkst. Eur (iš jų 142 tūkst. Eur darbo užmokesčiui); 2028 m. – 215 tūkst. Eur (iš jų 174 tūkst. Eur darbo užmokesčiui) ir 2029 m. – 218 tūkst. Eur (iš jų 174 tūkst. Eur darbo užmokesčiui).

14. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados Negauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

„Baudžiamojo proceso kodeksas“, „procesinė prievartos priemonė“, „laikinas nuosavybės teisės apribojimas“, „turto vertinimas“, „turto realizavimas“, „turto pardavimas“, „turto tyrimas“, „nepagrįstai įgyto turto konfiskavimas“, „turto konfiskavimas“, „civilinis turto konfiskavimas“, „išplėstinis turto konfiskavimas“, „taikus susitarimas“, „nesąžiningas įgijėjas“, „neatidėliotini veiksmai“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Atsižvelgiant į Direktyvoje nustatytą jos nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę datą, įstatymų įsigaliojimas numatomas nuo 2026 m. lapkričio 23 d.

Įgyvendinant Direktyvos nuostatas dėl statistinių duomenų teikimo Europos Komisijai bus reikalingi Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos, Antstolių informacinės sistemos ir Mokesčių apskaitos informacinės sistemos programiniai pakeitimai bei šių informacinių sistemų nuostatų pakeitimai. Programinių pakeitimų apimtis ir jiems įgyvendinti reikalingų valstybės biudžeto lėšų poreikis galės būti nustatytas tik suderinus informacinių sistemų ir jų sąsajų modifikavimo apimtis bei parengus nuostatų pakeitimo projektus. Direktyvos nuostatų dėl statistinių duomenų teikimo perkėlimui į nacionalinę teisę nereikalingi įstatymo lygmens reguliavimo pakeitimai.
